

LA CASA GRAN
NOTES HISTORIQUES

Per **PELAI NEGRE i PASTELL**

A. C. DE LA R. ACADEMIA DE BONES LLETRES DE BARCELONA

Amb el nom de Casa-Gran és conegut un dels edificis més interessants que es troben a la vila de Castelló d'Empúries. La façana tota de pedra picada, té dos magnífics finestrals, gòtics, que daten segurament de darrers del s. XIV. El Dr. Jaume Marqués, canonge de la Seu de Girona, arxiver de la Catedral i cultíssim historiador, en el seu estudi inèdit "Castelló de Ampúries, su historia y sus monumentos" (1) creu que data del s. XIII la planta baixa del que qualifica de "noble edifici". Hom hi pot veure una cornisa en la part oest i sud de la façana; creu el Dr. Marqués, que allí hi tenia el seu recolzament un teulat o terrassa i segons la seva opinió acabava primitivament l'edifici. La segona planta, que correspon al pis actual, acusa una estructura diferent i els formosos finestrals gòtics, amb punt d'ametlla, demostren ésser obra del s. XIV. El considera un dels edificis més bells de Castelló i diu que des del s. XVII es troba esmentat amb el nom de "Casa-Gran"; sense que li hagi estat possible, fins avui, averiguar amb certesa el seu origen, ni el seu destí primitiu.

Sens dubte aquesta casa havia estat, en altre temps, molt més gran del que és ara; possiblement havia format un quadre al voltant d'un pati que hi ha darrera de la part edificada. A l'interior hom hi pot veure encara molta pedra picada i és possible que un estudi a fons d'aquest edifici, portat a cap per persona competent, donés veritables sorpreses.

Dedicada des de fa segles a casa de pagès, en els moments actuals solament la façana amb els seus magnífics finestrals conserva quelcom del seu passat esplendor.

Sobre la porta principal, però segurament posterior a l'època de la seva construcció i amb pedra diferent de tota la de la façana, hi ha un petit escut. Malauradament està tan fet malbé, es troba en tan mal estat que resulta totalment impossible poder interpretar les armes que hi havia esculpides. Únicament podem dir que sembla que era partit en pal. (2)

(1) El Dr. Marqués ha tingut la gentilesa de deixar-me llegir aquest treball, no publicat encara. Es refereix sovint al riquíssim arxiu de la Catedral de Girona, que té al seu càrrec. Fa esment aquí del pergami n.º 18, de Castelló.

(2) A l'entrada, damunt de la porta que dona accés al pati, situat a la part posterior de la casa, hi ha un altre escut en el que hi apareixen dos ponts, un sobre l'altre; l'escut és sostingut per dues àguiles. Segurament és obra del segle XVI. Cal no fer-ne cas en absolut. No té cap relació amb la Casa-Gran. Procedeix de l'anomenat "Mas Pons" de les Costes de Peralada,

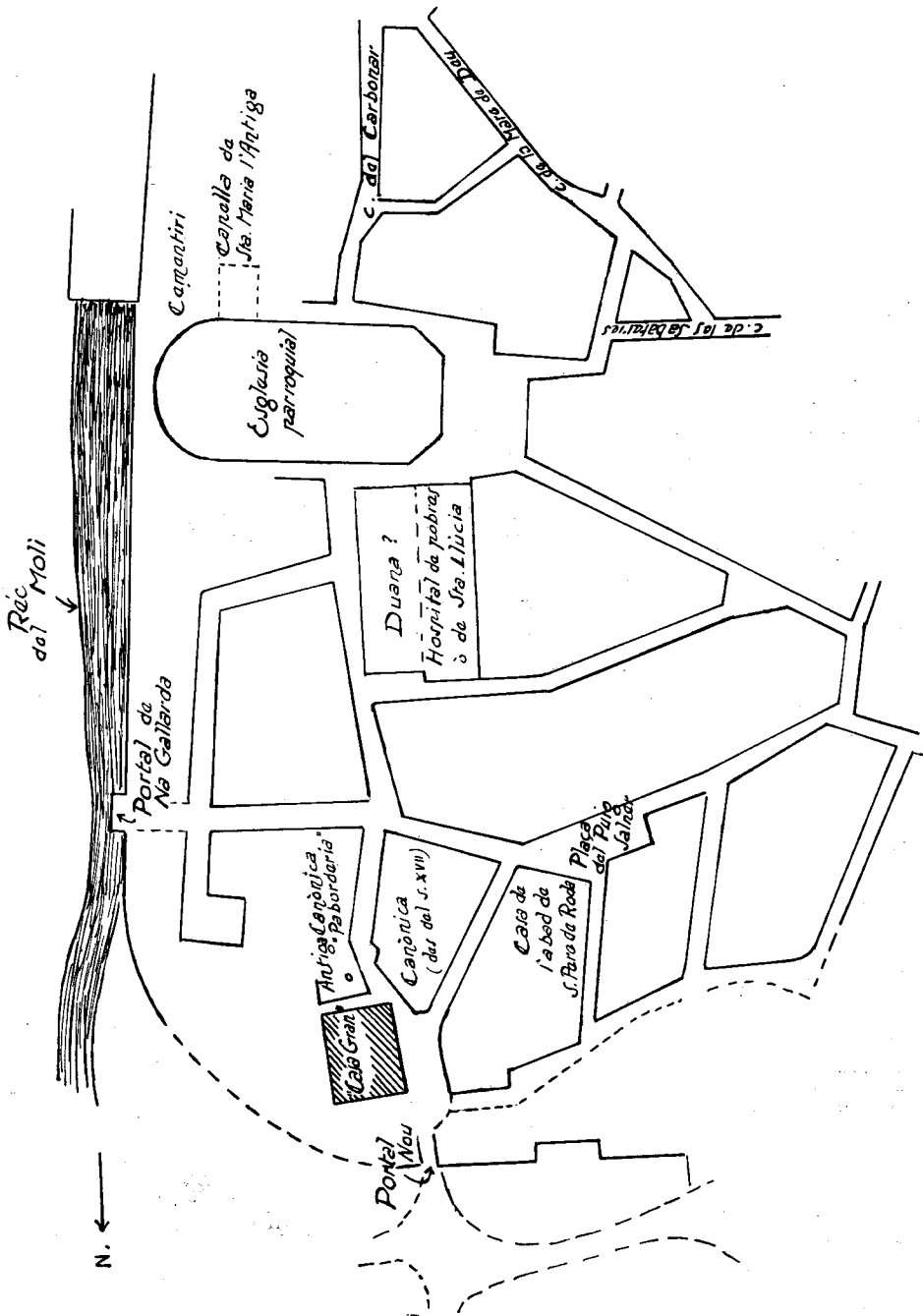
Es troba situada la “Casa-Gran” en el barri conegut per “El Puig”, (antigament “Puig-Salner”) molt aprop del lloc on hi havia hagut, a les antigues muralles de la vila, l’anomenat “Portal Nou”. Comunicava, aquest, la població amb el camí rural que encara avui porta a Sant Joan Ses Closes, actualment una petita capella dedicada a Sant Joan i abans parròquia, ja desapareguda des de molt temps i unida a la de Castelló d’Empúries, encara que la seva demarcació territorial és del municipi de Vilanova de la Muga.

Aquest edifici, avui de la meva propietat, forma part, des de l’any 1673, del patrimoni de la meva família materna, Pastell de cognom, castellanina de sempre. Això fa que a l’arxiu familiar, de la meva casa de Castelló d’Empúries, hi hagi encara l’escriptura de compra de la Casa-Gran. Estudiarem aquest document i alguns altres anteriors, tots ells ben interessants i que gràcies a les dades del primer he pogut localitzar; malahuradament no m’ha estat possible, fins ara, descobrir el seu primitiu origen; per tant ignoro el nom de qui la va fer construir i el destí que li fou assignat; tot fa pensar, però, que es tractava d’una antiga residència senyorial. Abans d’estudiar els documents que hi fan referència, examinaré algunes de les opinions que han estat formulades, amb major o menor consistència, per a explicar el seu origen i primitiu destí.

ALGUNES OPINIONS SOBRE L’ORIGEN DE LA CASA-GRAN I EL SEU DESTI PRIMITIU

Han estat indicades diferents possibilitats. Estudiem-les. Una d’elles insinua la possibilitat que es tractés de la casa de la Canònica de Girona. Certament aquesta institució havia tingut grans possessions territorials a Castelló; per a l’administració d’aquests bens els canonges de la Seu gironina varen constituir una “pavordia”. El “pavorde” era l’encarregat d’aquest patrimoni. També és cert que a les immediacions

que des de principis del s. XVIII forma part del patrimoni de la família Pastell, de Castelló d’Empúries i és avui propietat de les meves germanes. Aquest escut, amb motiu d’unes obres fetes al Mas va ésser trobat en mig d’unes parets i com que tenia un cert interès artístic, el meu avi matern Francesc M.^o Pastell el va fer portar a Castelló, situant-lo en el lloc on avui se troba. Al Mas, damunt la porta d’entrada hi ha un altre escut amb els dos ponts (però sense les àguiles que el sostenen). Quan els meus passats compraren el Mas ja no pertanyia a ningú que portés el cognom de Pons; però aquest era el nom de la finca i tot fa pensar que anteriorment —tal vegada al s. XVI— havia pertenescut a una família de tal cognom. M’ha semblat important fer aquesta advertència per a evitar que l’existència d’aquest escut a la Casa-Gran pugui desorientar a qualsevol futur historiador o persona interessada en aquestes qüestions.

Barri del "Puig Salner" amb els diferents edificis citats en el text.

de la Casa-Gran hi havia hagut la casa de la canònica anomenada "la pavordia". Però que aquesta no era la Casa-Gran ho prova, de manera jo crec definitiva un document de l'any 1670, referent a la Casa-Gran (després en parlaré detalladament) on hi llegim que aquesta afrontava, per la seva part de migjorn "in domo dirruta vocata "la Paborderia" ... et partim in patio, carrerono mediante". Per tant la casa que havia estat "la pavorderia" era aleshores enderrocada i afrontava amb la "Casa-Gran", mitjançant un carreró, encara avui existent i que la separa de l'edifici que havia estat el corral propietat de la família Planas. El Dr. Marqués, en el seu estudi abans esmentat, cita un document de l'any 1672 en el que hi consta que la Canònica de Girona va comprar una casa per a recollir-hi els grans, casa en la que varen fer-hi obres a l'any 1682 (3). Es trobava situada junt a la placeta que segons l'esmentat historiador havia estat anomenada "Plaça de la Canonja". Es tracta segurament de la casa situada davant del corral abans esmentat i que va ésser després propietat de la família Planas que l'habità fins a la mort del Sr. Pere Planas; actualment un i altre edifici són propietat de la família Bolasell. Estan situats en el carrer del Portal Nou, immediatament després de la placeta que aquest forma davant de la Casa-Gran.

No consta enlloc que la Casa-Gran hagués mai pertanescut a la Canònica gironina; per tan crec que podem prescindir d'aquesta hipòtesi, sense altra fonament que el nom de "Plaça de la Canònica" que havia tingut l'actual placeta davant de la Casa-Gran, sens dubte per haver posseït la Canònica, immediat a aquesta plaça, l'edifici que consta com ja enderrocant a l'any 1670, i el que va comprar, a l'any 1672, davant d'aquest.

Altra hipòtesi: que hagués estat la casa del monestir de Sant Pere de Roda. També inexacta; doncs, si bé és cert que el monestir tingué sempre casa a Castelló i que aquesta es trobava en el barri del Puig-Salner, era situada en la plaça principal d'aquest barri. És l'edifici conegut per casa "Contreras", per haver-la adquirida aquesta família d'origen castellà, però establerta a Castelló, després de la desamortització.

Abans que els abats de Sant Pere de Roda tinguessin aquesta casa, consta que, molts segles endarrera, l'havien tinguda a prop de l'església parroquial, segons afirma el culte advocat, Andreu Bassas

(3) v. J. Marqués Casanovas: "Castelló de Ampúries: su historia y sus monumentos" (treball inèdit) (nota 219 bis.) Fa referència a Pontich: "Repertorio Alfabético" —vol. I— fol. 346. v. també del mateix: "Santa María de Castelló de Ampúries" - 1972 (follet), pág. 10.

(una de les víctimes de la passada guerra civil) junt a l'esplèndid edifici dels magatzems de la Duana (4), alguns dels magnífics arcs del qual, després de moltes vicissituds, han arribat fins a nosaltres i darrerament han estat objecte d'una restauració o reforma que ha posat de manifest la seva beutat. Ignoro per quina raó la nova edificació ha estat anomenada, al meu entendre sense cap fonament, "la Llotjà de Mar". L'abat de Sant Pere de Roda va permutar doncs el seu primitiu hostatge, proper a l'església parroquial, el qual fou agregat a l'Hospital de Pobres (anomenat després l'Hospital vell o de Santa Llúcia) per la casa que fins a la desamortització posseïren a la Plaça del Puig. Per cert que aquesta permuta degué ésser considerada molt favorable a l'Hospital, doncs els valgué, a dits abats i monestir, l'exenció de talls i collectes de la vila i l'enfranchiment de totes les servituds personals i pecuniàries. Tenim doncs perfectament documentada la casa dels abats i monestir de Sant Pere de Roda, que no té cap relació amb la Casa-Gran.

Unes postals que reproduïxen l'esmentat edifici han estat posades a la venda fa alguns anys. Sense el més petit fonament diuen (en castellà, francès i anglès) que és l'antiga casa dels comtes. Ignoro qui és el responsable d'aquesta afirmació totalment inexacta. Els comtes tingueren el seu palau-fortalesa en aquell immens edifici que després fou convent de Sant Domènec i que probablement havia començat per ésser un petit castell que va donar nom a Castelló. També sabem que amb anterioritat a la construcció del castell-palau, el comte Hug II d'Empúries (governà el comtat des del 1078 al 1116), que probablement és el primer que va fixar la seva estada a Castelló, va establir la seva residència en la casa de la Canònica, contigua al cementiri que hi havia tot al voltant de l'església parroquial en una amplada de setanta passos. Més endavant l'esmentat comte va iniciar la construcció d'un palau, els fonaments del qual es recolzaven damunt les mateixes sepultures del cementiri. Això i altres abusos va ocasionar fortes discussions i desavinences amb el bisbe i el capítol de la catedral de Girona (5). No hi ha doncs cap raó que aboni la suposició de que la Casa-Gran hagués estat l'antiga residència dels comtes d'Empúries.

Ni tampoc és possible que mai no hagués estat la casa de la

(4) Veure l'interessantíssim treball del malaguanyat Andreu Bassas: "Els Privilegis de Castelló i del Comtat d'Empúries" (Tip. L'Aveng-Barcelona-1917) Rúbrica XC-pàg. 33. (Extret del vol. VIII dels "Estudis Universitaris Catalans").

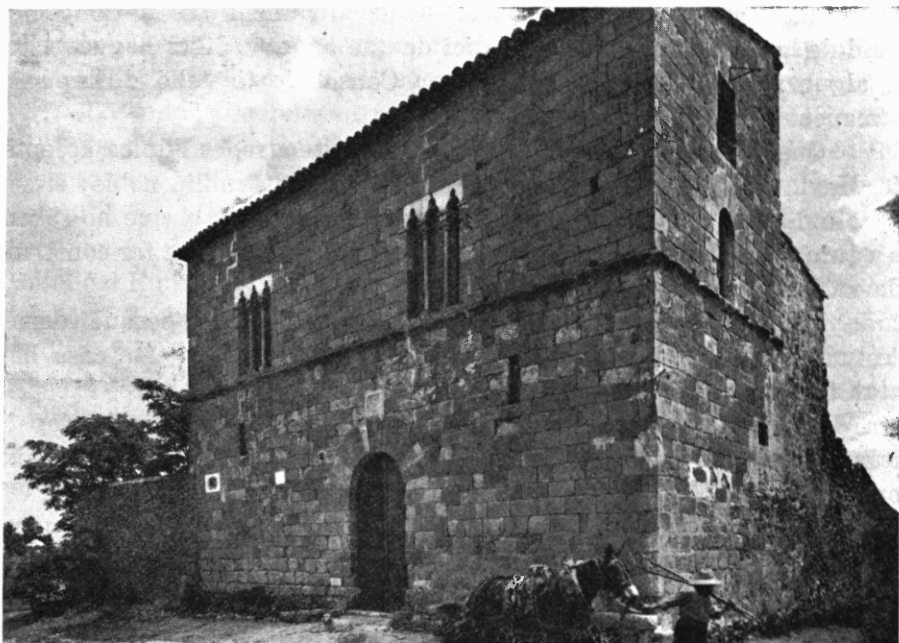
(5) V. Dr. Jaume Marquès, follet esmentat en la nota 3) pàg. 11 i el seu treball inèdit sobre Castelló, també citat abans.

Universitat de la Vila o sigui la casa de la Cúria o Consell Municipal. L'edifici anomenat "Curia" —l'equivalent de l'Ajuntament o Casa de la Vila actual— és ben conegut. És aquell edifici que temps endarrera fou destinat, en part, a presó i el restant foren pallers; situat al carrer que acaba en l'anomenat Passeig, actualment Plaça del Rei Jaume I. Encara a la façana, certament en molt mal estat, hom hi pot veure pedra picada.

Finalment, també creiem totalment equivocada la suggerència, feta per alguna persona segons la qual, tal vegada, podria haver tingut en el seu origen la missió específica d'haver estat destinada a habitació del primer Cònsol, o sigui el primers dels Consellers, que exercien aleshores al govern municipal.

Es fonamenta tal opinió en el fet de que un carrer immediat, que acaba precisament a la placeta que el carrer del Portal Nou forma davant de la Casa-Gran, és anomenat actualment carrer del Cònsol. Apart de que no consta enlloc que mai els Cònsols, que eren canviats cada any, haguessin tingut una especial residència, destinada a habitació del primer d'ells, resulta que el carrer del Cònsol, segons he pogut deduir de les dades que consten en documents del meu arxiu familiar, no arribava encara a l'any 1855 fins a dita placeta. En efecte, en un establiment emfitèutic atorgat pel meu besavi matern Jòsep Antoni Pastell, el dia 27 de març de l'any abans esmentat, d'un solar per a edificar, situat en el punt conegut per Puig-Salner, aquest solar afrontava en la seva part de migdia amb *carrer que allí s'ha assenyalat per l'Ajuntament* i que dirigeix a l'anomenada Casa-Gran de l'esmentat Sr. Pastell. Es tracta d'un solar on avui hi ha edificada la casa que pertany al Sr. Pere Camós; el carrer que afrontava amb el solar, per la part de migdia d'aquest, aleshores encara no existia sinó que únicament havia estat assenyalat per l'Ajuntament: és l'actual carrer del Cònsol. No hi havia allà altra cosa que un camí que anava paral·lel a les antigues muralles, segons especifica un document encara més antic (6). El primitiu carrer del Cònsol estava limitat al carreró que

(6) Document del 13 de desembre de 1670. Venda a favor de Miquel Pastell, notari de Castelló d'Empúries, d'una casa derruïda a conseqüència de la guerra i d'un quadró immediat a la mateixa. Es trobaven situats en el lloc anomenat Puig-Salner; la casa, en la seva part de ponent, afrontava amb carrer ("vico") públic al que no dona cap nom però que per la situació de l'edifici venut (és l'actual paller de la meua propietat situat en els carrers de Sant Pere més Alt, i del Cònsol) no pot ésser altra que l'actualment anomenat de Sant Pere més Alt. En quant al quadró de terra immediat a la casa derruïda es tractava d'un hort clos amb parets en part enderrocades; frontava per la seva part de tramontana amb la muralla, mitjançant camí ("via" diu el document). Aquest camí és l'actualment anomenat carrer del Cònsol; aleshores no era tal carrer, sinó únicament un camí situat entre la muralla i les esmentades finques.

Vista general de la "Casa Gran".

iniciant-se entre la casa Nouvilas i l'antic claustre del convent de la Mercè, avui també propietat de la mateixa família, acabava en el punt on s'uneix l'esmentat carreró amb el carrer de Sant Pere més Alt. En canvi en la declaració que per raó de l'amillament va formular el meu ja esmentat besavi Josep Antoni Pastell, a l'any 1879, especifica que el Quadró, del que havia estat segregada la part establerta a cens emfiteutic l'any 1859, afrontava en la seva part de migdia amb el carrer del Cònsol. Era doncs ja urbanitzat i havia rebut aquest nom. El carrer del Cònsol, per tant, en aquella part que va des del carrer de Sant Pere més Alt fins a la placeta del Portal Nou, on hi ha la Casa-Gran, va ésser obert i rebé dit nom entre els anys 1855 i 1879; possiblement després de la revolució de l'any 1868, que va destronar a Isabel II o sigui a l'entorn de l'any 1870 (6 bis). Suposar per tant que aquesta

(6) bis Escrit ja aquest treball, m'he assabentat que l'Ajuntament de Torroella de Montgrí, pel mes d'agost de l'any 1864 va rebre ordre del Govern cominant-lo per a que en el termini improrrogable de quinze dies fossin acabades les operacions de rotulació dels carrers i de la numeració de les cases. (V. Marcel·lí Audivert: "Els Carrers de Torroella" - Llibre de la Festa Major de l'any 1973). Es molt probable que del mateix any o immediats sigui la rotulació de molts dels carrers de Castelló.

denominació de carrer del Cònsol —que altrament no és tampoc el propi de la Casa-Gran— és un indicati de que aquest edifici hagués estat en algun temps habitació del primer Cònsol de Castelló d'Empúries és mancat de tot fonament.

Queda una altra solució, que, al meu entendre, és l'única acceptable. Havia estat en el seu origen residència d'una família noble; el seu aspecte de casa senyorial no pot enganyar ningú. Ara, el que no sabem és a quina família havia pertanescut; el nom de la que la va fer construir i la va habitar per primera vegada.

M'he extès considerablement en aquest punt perquè demés d'estudiar les diferents hipòtesis que sobre l'origen d'aquesta casa han estat formulades i fer veure la impossibilitat de totes elles, excepció feta de la darrera, m'han permès fer una petita digressió prop la situació d'alguns antics edificis ben interessants de la nostra vila, així com fer alguna indicació sobre els seus carrers.

I ara, entrant en matèria, passarem a l'estudi de documents autèntics referents a la Casa-Gran. Començaré per un de l'any 1673, en que va ésser comprada per un meu avantpassat (document existent encara al meu arxiu familiar) i seguiré l'examen d'altres més remots, que he trobat en el curs de la meva investigació.

Document del dia 22 de juliol de 1673. Venda feta i firmada per Jacinte Gelabert, botiguer de la vila de Figueres, com a "manumissor" (marmessor) subrogat de l'últim testament del Rnt. Bartomeu Gelabert, "quondam" (o sigui, aleshores ja difunt), Prevere i Capiscol de l'Església Parroquial de la Verge Maria de la vila de Castelló d'Empúries (7) i també com a Procurador i Actor (8) del Rnt. Josep Gelabert, Prevere i Domer de l'Església Parroquial de Sant Llorenç de la Muga i Narcís Gelabert, botiguer de dita vila de Sant Llorenç de la Muga "manumissors" (marmessors) testamentaris de dit "quondam" Bartomeu Gelabert elegits a favor de Miquel Pastell, notari públic de la vila de Castelló d'Empúries, de tota aquella Casa Gran, situada en lo Puig Salner, per preu de 300 lliures barceloneses— Penes

(7) El testament del Rnt. Bartomeu Gelabert va ésser atorgat a la vila de Figueres el dia 12 de maig de 1667 davant de Francesc Gayolà, notari públic col·legiat, i amb privilegi militar decorat ("ac de privilegio militari decoratum") de dita vila.

(8) Els poders a favor de Jacinte Gelabert, botiguer de Figueres, marmessor subrogat en lloc de l'il·lustre Onofre Gelabert, "quondam" donzell domiciliat a Figueres, marmessor que havia estat del Rnt. Bartomeu Gelabert, li foren atorgats pels altres marmessors, atribuint-li totes les potestats que en ells competien. Document fet a Figueres, 21 de desembre de 1672, en poder del notari Francesc Gayolà, per absència d'aquest firma el document posant-hi el seu signe o senyal de costum, Francesc Fages, notari públic i col·legiat també de la vila de Figueres, per l'autoritat reial; progenitor de la molt distingida família Fages, de Figueres.

(davant) del senyor Josep Llobet, notari públic de Castelló d'Empúries. Tal és el títol que hom llegeix en la coberta d'aquesta escriptura de l'any 1673. Estudiem ara el seu contingut que és ben interessant.

La venda fou feta en pública subhasta; la descripció de la finca en venda, en la crida anunciant la subhasta pel pregoner públic és feta en els termes següents, que copio al peu de la lletra: "Qualsevol persona que vulla o entena en comprar tota aquella Casa y codró contiguo situat en lo Puig Salner y cerca lo Portal Nou de la present vila de Castelló d'Empuries, que quant vivia tenia y possehia lo Rnt. Barthomeu Gelabert, Prebere y Capiscol de la Iglesia Parroquial de nostra Señora de dita vila de Castelló, així com junt affrontava a solixent y a tremontana ab las murallas de dita vila, a mitg die ab un carreró publich, que passa del dit Puig Salner a las ditas murallas y al Portal de Na gallarda per al costat de dita casa y a ponent ab lo carrer públich per lo qual se va del dit Puig Salner al dit Portal Nou".

"Item tot aquell altre codró situat a la part de ponent y davant de dita casa, affrontant a sol ixent ab lo dit carrer públich, per lo qual se va del dit Puig Salner al dit Portal Nou, a mitg die en honor de Anthoni Serriñana, sabater de dita vila y de Margarida muller sua (9) a ponent ab terraplé de ditas murallas y a tremontana ab ditas murallas; la qual casa y codró contiguo pertanyia y espectava a el dit quondam Barthomeu Gelabert en virtut de propia compra que en feu del Noble Don Joseph Gorgot, donsell, en la vila de Figueras domiciliat, ab Acte rebut en poder del Discret (10) Francisco Berart, Notari públich de Figueras, als (la data és en blanc) Al qual Noble Don Joseph pertanyian y spectavan ditas cosas per sos certs y legitims titols; Lo altre empero codró en segon lloch designat pertanyia y expectava a el dit quondam Barthomeu Gelabert en virtut de donació en son favor feta per los dits Conjuges Serriñanas rebuda en poder del Discret Narcís Camps Notari públich de dita vila de Castelló als vint Mars mil siscents setanta hu, als quals spectava per sos certs y legitims títols".

Aquestes finques serien venudes al millor postor o sigui a qui més en donarà "salvat empero dret y directa señoria en quant a la dita casa y codró contiguo del Noble Señor Dn Joseph Gorgot; y en quant al codró en segon lloch designat de la Rnt. Comunitat de las Señoras Monjas de Santa Clara de la dita y present vila, per las quals las ditas cosas respectivament se tenen a directa y alodial señoria en tots tersos,

(9) Es tracta del quadró del que he parlat anteriorment. Per la part de migdia, no afrontava amb carrer públic que no existia encara (actualment és el carrer anomenat del Cònsol).

(10) "Discret" és el tractament que aleshores tenien els notaris.

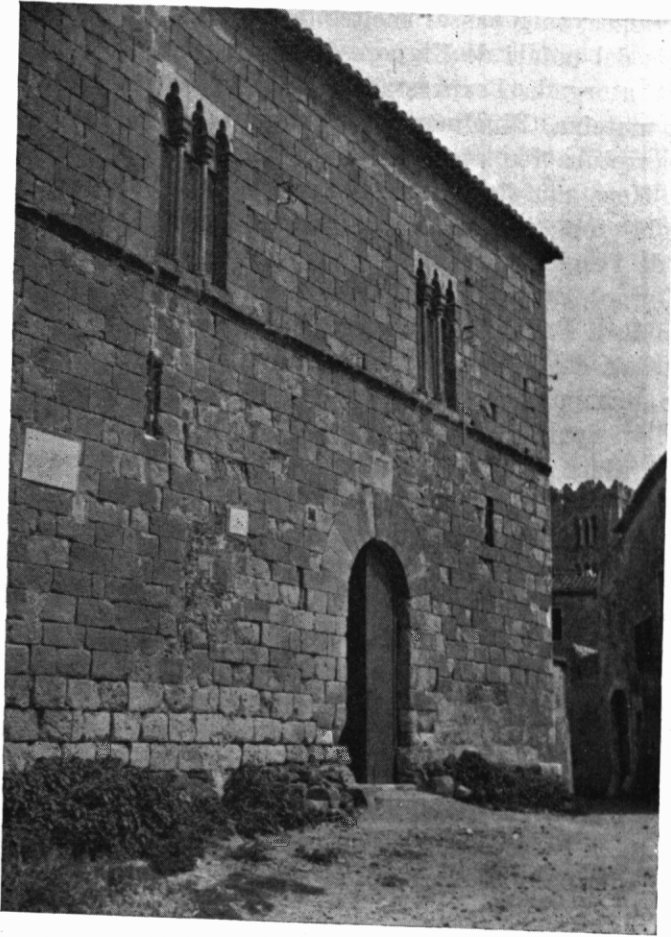
lluïmes y foriscapis als quals farà y prestarà lo comprador quiscun any los censos y altres drets dominicals sí y conforme li serà enseñat per capbreus y altres legítims documents” Tal és l’anunci de la subhasta, copiat tal com està en el document amb la incorrecta ortografia d’aquella època d’evident decadència de la nostra llengua catalana. Tant la casa amb el quadró contigu aixís com l’altre quadró fou venut al Discret Miquel Pastell, notari públich de la vila de Castelló d’Empúries com a millor postor en l’encant públic que s’havia fet de les esmentades finques, la descripció de les quals en el cos de l’escriptura de venda és tal com consta en el pregó abans relacionat, anunciant la subhasta; aixís com també els títols de propietat de les mateixes sense afegir-hi cap altra notícia. Preu: tres-centes lliures.

Des d’aleshores la Casa-Gran i els quadrons, sense interrupció, han format part del patrimoni de la família PASTELL de Castelló d’Empúries, els meus avantpassats per línia materna. Cal advertir, però, que la Casa-Gran no fou mai ocupada per ells, sinó que, probablement, des de la seva adquisició o almenys des de temps immemorial, ha estat sempre dedicada al treball agrícola. Ja aleshores la Casa-Gran, com veurem per altres documents, excepció feta de la magnífica façana, tota la resta es trobava en una total decadència.

Els meus avantpassats, quan aquesta casa fou adquirida, habitaven a la Plaça principal de la vila, anomenada “dels Hómens’ (és la mateixa, que encara que engrandida, seguim habitant a Castelló, la pairal de la meva mare). Aquesta casa ja aleshores, en la seva part posterior afrontava, en part, amb el magnífic edifici anomenat “la Llotja” (o sigui casa de contractació), l’actual “Casa de la Vila”, bellament restaurada darrerament. En canvi, la nostra casa, per la part que dóna a la Plaça, estava separada de “la Llotja” per l’antic “arxiu de la Reverent Comunitat de Preveres de Castelló”, edifici que posteriorment fou adquirit pels meus antecessors i afegit a la seva casa pairal.

COMPRA DE LA “CASA-GRAN” PEL RNT. BARTOMEU GELABERT.
4 DE SETEMBRE DE L’ANY 1970.

Des que vaig tenir notícia, per document de l’any 1673, que el Rnt. Bartomeu Gelabert havia comprat la casa al Noble Dn Josep Gorgot, domiciliat a Figueres, vaig tenir especial interès en trobar aquesta escriptura de compra-venda, per si ens podia fer conèixer alguna cosa tocant a l’origen de la Casa-Gran.

La "Casa Gran", edifici gòtic del segle XIV: la façana.

Quan l'Arxiu de Protocols fou instal·lat a la Casa de Cultura de Girona i començà a ésser ordenat, obra meritòria del culte i distingit Bibliotecari Arxiver de Girona, el meu benivolgut amic Dr. Enric Mirambell Belloc, vaig passar moltes tardes a la Biblioteca, examinant els protocols del notari de Figueres, Francesc Berart, davant del qual havia estat atorgada l'expressada compra-venda, si bé ignorava la data de la mateixa. Finalment vaig tenir la sort de poder-la trobar. Aquesta escriptura fou atorgada a Figueres el dia 4 de setembre de l'any 1670. Heus aquí l'extracte i resum d'aquest interessant document.

Venda feta i firmada pel Rnt. Jacinte Alemany, prevere, beneficiat de l'església de Figueres, procurador del noble senyor don Josep de Gorgot, domiciliat abans a Figueres i aleshores a Barcelona, a favor del Rnt. Bartomeu Gelabert, prevere, "capiscol" ("precentori" diu el text llatí del document) de l'església parroquial de Santa Maria de Castelló d'Empúries, de la finca que a continuació és detallada (copio el text en l'original llatí) :

"tota illam domum dirrutam et demolitam absque tegulato una cum patio et horto eidem contiguiis" o sigui: "tota aquella casa ruïnosa i enderrocada, sense teulat, juntament amb el pati i l'hort contigus a dita casa", situada en la vila de Castelló d'Empúries, en el lloc anomenat "lo Puig", a prop del portal anomenat "lo Portal Nou" "dirrutum et prostratum in terra" o sigui enderrocat i tirat a terra, segons afrontava en el seu conjunt (o sigui la casa, el pati i l'hort) "ab oriente in menia dictae villae; a meridie, in domo dirruta vocata "la Paborderia, partim et partim in patio (segueix en blanc la part final d'aquesta ratlla i començament de la següent; hi podia haver en total quatre o cinc paraules) carrerono mediante; ab occidente, carrario publico pro quo tenditur a dicta parrochiali ecclesia ad dictum Portalem Novum demolitum et a Circio cum dictis portale et menia dictae villae" o sigui, traduït al català: "a l'orient, amb les muralles de dita vila; a migdia, amb la casa arruïnada anomenada "la Paborderia", en part i en part amb pati mediant carreró; a occident amb carrer públic que va des de l'església parroquial al dit Portal Nou, enderrocat i a tramontana, amb dit portal i les muralles de dita vila".

La casa, pel que podem veure, es trobava en estat lamentable; ruïnosa, mig enderrocada i sense teulat; és ben cert que ja aleshores havia perdut el seu passat esplendor, la seva antiga magnificència de residència senyorial. Ja és molt que hagi arribat fins a nosaltres la seva façana de pedra picada amb els exquisits finestrals gòtics. Crida l'atenció que en aquell lloc hi hagués tantes ruïnes, doncs demés

de posar de manifest aquesta escriptura el mal estat de la casa venuda, ens parla de la casa anomenada "la Paborderia" (11) arruïnada i del Portal Nou així mateix enderrocat i tirat a terra.

No em sembla difícil poder atribuir tantes malures a les contínues lluites que des del fatídic any 1640 varen assolir l'Empordà, fins al punt que, segons fa remarcar Pella i Forgas, en la seva famosa "Historia del Ampurdán", Castelló d'Empúries, abans tan florent, va quedar reduïda a un molt escàs nombre de veïns. Però continuem l'estudi d'aquesta escriptura: el preu foren dues-centes cinquanta lliures barceloneses, amb les quals va constituir-se un censal de morts a raó de 20.000 sous de preu, per cada mil sous de pensió anual (és a dir la pensió es capitalitza, com era freqüentíssim aleshores, a raó de 5%); per al qual obliga el comprador la totalitat dels seus bens. El noble senyor venedor va retenir-se per a ell i els seus successors el domini directe de la finca venuda, amb el dret de rebre anualment, el dia de Nadal el cens de "una gallinam bonam, vivam, pinguem et receptabilem" és a dir "una gallina bona, viua, grassa i rebedora"; ja aquell mateix any el dia de Nadal s'havia de fer lliurament d'aquesta gallina i aixís successivament tots els següents. Es feu la venda franca de lluismes i foriscapis. Testimonis: el Rnt. Francesc Moncanut, prevere i rector de l'església parroquial del castell de Vilarig i Pere Moner, treballador del lloc de Biure; els quals, però, solament donen testimoni de la firma de l'esmentat Alemany, procurador. Per la seva part, el noble don Josep de Gorgot, va aprovar aquesta venda, a Barcelona, el dia 13 del mateix mes, en poder d'un notari de dita Ciutat, el nom del qual no m'ha estat possible posar en clar. En l'escriptura no hi consta, en absolut, els títols de propietat d'aquest edifici per part del venedor senyor Gorgot, ni tampoc esmenta per res que havia estat la Casa-Gran en el seu origen.

Durant molt de temps no vaig tenir coneixement de cap document anterior que fes referència a aquesta casa. Amb el desig de continuar la investigació vaig posar-me en contacte amb el meu excellent amic i remot parent, Antoni Fages i Neira de Gorgot, descendent per la seva mare de la noble família que en algun temps l'havia posseïda. Em va dir que actualment la casa Gorgot, de Figueres, on s'hi conserva un interessant arxiu familiar, és propietat d'un cosí seu, súbdit francès. Per diferents circumstàncies varen estar molt de temps sense

(11) Aquest document prova que no pot confondre's la Casa-Gran amb l'antic edifici de la "Pavorderia", com ja he fet notar abans.

venir o almenys sense residir a la vella casa senyorial; em va prometre, però, que a la primera ocasió en parlaria amb el seu cosí i em comunicaria el resultat de la seva gestió. Sortosament aquesta ha estat favorable.

En un lletra datada el dia 7 d'abril de l'any 1969, Antoni Fages i Neira de Gorgot m'adjuntava unes dades trobades a l'arxiu de la casa Gorgot, de Figueres, que feien referència a la Casa-Gran.

ADQUISICIO DE LA CASA-GRAN PER LA FAMILIA GORGOT. DOCUMENTS DE L'ANY 1636.

A l'Inventari dels bens deixats per don Joan de Gorgot, casat amb la Sr.^a donya Rosa de Cremadells, hi constava una partida que diu aixís:

“76 — Una casa sita dins la vila de Castelló y cerca lo Portal Nou, que comprà don Joan de Gorgot junt ab lo Cortal dit vuy en dia Gorgot, de doña Margarida Montagut, ab acte rebut per Narcís Bassedas, als 17 abril 1636”.

A l'Inventari de D. Josep de Gorgot, fill de l'anterior, hi figura la següent partida:

“14 — Ab acte rebut als 4 Spbre. 1670 en poder de Berart lo expressat D. Joseph vené a Barthomeu Gelabert Pbre. y Cabiscol de Castelló per lo preu de 250 ll. (de qual se ni creà censal) una casa sita a la vila de Castelló y cerca lo Portal Nou de ella”.

Ja tenia una nova dada; el primer dels documents esmentats ens feia saber com havia estat adquirida la Casa-Gran per la família Gorgot. Tot el meu interès fou aleshores estudiar l'escriptura de compravenda de la casa, atorgada davant del notari de Figueres Narcís Bassedas.

En el protocol d'aquest notari corresponent a l'any 1636 (12), després de les escriptures atorgades el dia 16 d'abril i en començar els actes del dia 17, hi ha una nota que adverteix que en dit dia (no queda clar si el 16 o el 17) és la compra feta pel magnífic Joan Gorgot, del Cortal. Remet al mateix manual, però després del dia 24 de dit mes. En efecte, immediatament després d'un document atorgat el 24 d'abril de 1636, en segueix un altre atorgat per la senyora “Margarita de Montagut y Vilar, vidua relicta illustris domini Petri de Montagut y

(12) Es conserva a l'Arxiu de Protocols, a la Casa de Cultura “Bisbe Lorenzana” (antic “Hospici de la Mare de Deu de la Misericòrdia”) de Girona.

Vallgornera, quondam, domicelli, Bar. (=Barcelona) et domo de Vilar parrochiae Sancti Felicis de Codinis, dioc. Barch. domiciliati". Obra dita senyora tant en nom seu com per la seva condició de hipotecària de l'heretat i bens que foren del seu difunt marit, aixís com per raó de la seva dot, esponsalici i altres drets que li pertanyien o podien pertànyer, segons les Constitucions de Catalunya, tal com constava en els capítols matrimonials concordats amb el seu marit (sense detallar, però, ni la data, lloc i notari davant del qual foren atorgats); alludeix també a l'inventari que va fer després de la mort del seu marit, en poder del venerable Joan Matarrodona, rector i notari de l'església de Sant Feliu de Codines, dioc. de Barcelona, el dia (en blanc) del mes de setembre de l'any 1631. Continua immediatament: "et Raymundus de Montagut de Vallgornera y Vilar", fill de dits cònjuges, obrant tant en el seu propi nom, aixís com a hereu universal del seu difunt pare, amb benefici d'inventari, instituit pel dit seu pare en el seu darrer testament atorgat en poder del notari de Barcelona, Rafael Barrot, el dia 25 de gener de 1625: confessen els dits mare i fill deure al magnífic Joan Gorgot, domiciliat a Figueres, la quantitat de 71 lliures. Consta en el document que Ramon era aleshores menor de 25 anys i major de 15. Segurament per aquesta raó intervé en el acte Fra Gaspar de Montagut i Vallgornera, monjo del monestir de la vila de Banyoles, oncle de part de pare del prebit Ramon. Hi firmen com a testimonis el magnífic Joan Gay doctor en ambdós Drets, de la vila de Figueres, i Pere Roquer, pagès i cortaler del Cortal que havia posseït el difunt Pere de Montagut, en el comtat d'Empúries. Sembla que els fruits d'aquest Cortal responien de la quantitat que els atorgants confessaren deure al senyor Joan Gorgot. Fou fet aquest document el dia 16 d'abril de 1636.

Immediatament després d'aquest, segueix altre document, encapçalat per les mateixes persones que l'anterior que acabem d'extractar i atorgar també per les mateixes o sigui la mare i fill Montagut-Vallgornera i Vilar i l'oncle d'aquest Fr. Gaspar de Montagut, monjo i sacristà del monestir de Sant Esteve de Banyoles. Per raó dels molts deutes que tenies procedeixen a vendre alguns bens, per als quals els foren ofertes 4.500 lliures.

Condicionen la venda a que s'acomplexin per part del comprador les clàusules relatives al pagament dels deutes a qué abans han fet referència; la clàusula de venda està concebuda en els termes següents: "vendimus dicto casu et non antea (?) et tradimus seu quasi vobis illustri Raymundo de vilanova, domicello in villa Figueriis domiciliato

(13) licet absenti et acceptanti dicti pacti et vestris et quibus volueritis sequentia heretatis dicti q^o Petri Montagut et primo illas domos sitas in villa Castilionos Empuriarum, dioc. Gerundae, prope Portale Novum dictae villae (14) affrontantem ab oriente (15) ... Item quendam hortum situm in terminum eiusdem villae et antem molen-dinum eiusdem villae tinentis medii cortoni terrae parum plus vel minus affrontantem ab oriente in honore ... (16) ... Item totam illam peciam terrae pradosam sitam in dicto termino dictae villae pre monasterium sancti Bartholomei, tinentiae quattuor versanas terrae patum plus vel minus, affrontantem ab oriente ... (17). Et denique totam illam hereditatem sive Cortalle olim dictum "Cortal de Dn Alvaro" (18) et nunch del Sr. Montagut, situm in comitatum Emporia-rum cum omnibus et singulis terris honoribus et possessionibus eiusdem, cultis heremis nemorosis pratis pasquis pasturis deveysiis silvis garriguiis fontibus aquis aqueductibus et aliis juribus et perti-nenciis eiusdem et fuerunt predicta vendita dicto q^o Petro de Montagut per magnificum Joannem Mariam Assator mercatorem genuensem Barchinone residentem procuratorem admodum illustris Dom. Jacooi de Madrigal, olim de Alagó, filii illustrissimi Dom Jacobi de Alagó, quondam, marchionis de Villasorris, in Sardinea Regno in Civitate Callaris populati instrumentum penes, notarium publicum Barchinone, confecto die (19).

Preu: 4.500 lliures barceloneses amb les quals havien d'ésser pagats els deutes i encarregar-se el comprador dels censals que detalla i sobre els quals diu l'escriptura que es farà altre document. Aquí, però, ja esmenta aquests censals: un de pensió 1.600 sous i de capital 1.600 lliures que dit Pere de Montagut va vendre i crear a favor de Dn Jaume de Madrigal, olim d'Alagó, quan varen fer l'esmentada

(13) Ja veurem després que el comprador fou en realitat el senyor Joan Gorgot.

(14) Evidentment es tracta de la Casa-Gran; però aleshores hi havia allà una altra casa petita, com ja veurem, en estudiar altre document més antic. Per això usa aquí el plural.

(15) Segueixen dues o tres ratlles en blanc; segurament destinades a explicar les afrontacions, que no hi consten.

(16) Tampoc hi consten les afrontacions.

(17) També hi ha aquí un espai en blanc, destinat segurament a les afrontacions que no hi són especificades. En quant al convent de Sant Bartomeu es tracta dels religiosos mercedaris, que havien tingut llur monestir primerament cap al territori anomenat La Llosa, que en documents antics és conegut encara amb el nom de "la Mercè Vella"; posteriorment traslladat dintre de la vila, separat el seu claustre de la casa Nouvilas pel carrer (més pròpiament carreró) que més endavant fou anomenat "del Cònsol". Ja n'he parlat abans.

(18) El nom es llegeix amb dificultat; però al marge hi posa clarament "Alvaro". Més endavant ja veurem qui era aquest "Don Alvaro" que va deixar el seu nom a aquest Cortal.

(19) Segueixen dues ratlles en blanc; segurament hi havia la data de l'escriptura que aquí no hi consta; com tampoc hi consta el nom del notari de Barcelona.

escriptura de compra-venda. Altre de pensió 1.000 sous i de capital 1.000 lliures que fa i presta a l'illustre Francesc de Caramany, donzell, domiciliat a Sant Pere Pescador, del qual censal va encarregar-se el difunt Pere de Montagut, amb motiu de dita compra. Item, 1.300 lliures que devia al noble Jaume de Madrigal, olim d'Alagó, o bé al seu hereu (suposo que era part del preu de dita compra i que encara no havia estat satisfet). També 71 lliures que devia al magnífic Joan Gorgot, domiciliat a Figueres, tal com constava en el document firmat aquell mateix dia (es tracta del que hem extractat anteriorment). Altres 105 lliures que s'havien de pagar per mitjà de la taula de canvi de Girona, precisament dintre dels propers 13 dies, a Sebastià Deu, paraire de la parroquia de Sant Feliu de Codines. El difunt Pere de Montagut les devia a l'esmentat Sebastià Deu, segons constava en un document. Finalment les 424 lliures que mancaven per a completar les 4.500 import de la venda s'havien d'abonar a altres creditors de Pere de Montagut i de la seva muller Margarida o sigui l'actual venedora.

Salva els drets corresponents al domini directe d'aquells pels quals fossin tingudes les finques venudes (no en detalla ni n'especifica cap; segurament no eren coneguts o és que no n'hi havia). És pactat també que el comprador hagi de permetre que el Sr Pere Màrtir Ferrer, donzell de Fortià (20) pugui recollir aquell any els terços de grans de dit Cortal, en virtut de l'arrendament que d'aquesta finca li havia fet l'esmentat Pere de Montagut. Hi ha alguns pactes relatius a les obligacions derivades d'aquest arrendament i com s'han de fer efectius els pagaments que dit arrendatari hagués fet per raó dels censals a que estaven obligats els propietaris-arrendadors (21).

Com ja he dit abans, fou present a l'atorgament d'aquesta escriptura Fra Gaspar de Montagut, el qual va aprovar la venda feta pel seu nebot Ramón de Montagut, menor de 25 anys; aquest, de totes maneres, va renunciar al benefici que per raó de la seva menor edat li pogués correspondre.

(20) Existeix encara a Fortià aquesta casa senyorial de la família Ferrer, que, segons tradició, abans havia pertenescut a la família de la reina Sibilla de Fortià; no obstant, els escuts i les inscripcions que hi ha, corresponents al s. XVII, són propis de la família Ferrer. Ignoro si aquests eren descendents o tenien alguna relació de parentesc amb els antics Fortià. Es molt possible que se tracti d'una família totalment diferent, fins el cas que dita casa hagués efectivament pertenescut a la família de la reina Sibilla de Fortià.

(21) Segurament l'arrendatari pagava les pensions d'aquests censals i després ho descomptava de les rendes que havia de lliurar al propietari.

Testimoni: el Magnífic Joan Gay, doctor en ambdós Drets, de la vila de Figueres, i Pere Roquer, pagès i cortaler de dit cortal. Fet a Figueres, el dia 16 d'abril de 1636.

Pel contingut del document hem de suposar que el Cortal venut el tenia arrendat el Sr. Pere Màrtir Ferrer, donzell de Fortià, i aquest l'explotava en contracte d'aparceria amb el "cortaler" Pere Roquer, pagès.

Segueix immediatament altre instrument en el que Ramon de Vilanova s'encarrega dels deutes i censals dels venedors, de conformitat amb l'acte de venda que acabem d'estudiar.

No he trobat res més en aquesta part del protocol de l'esmentat notari corresponent al mes d'abril de l'any 1636 que faci referència a aquesta venda; no obstant consta per les notes de l'arxiu de la casa Gorgot aixís com per l'anotació notarial que aquestes finques foren adquirides el 17 d'abril de 1636 pel Mgn. Joan Gorgot. Vaig continuar la investigació per aclarir aquesta aparent contradicció.

En el mateix protocol del notari Bassedas, de Figueres, corresponent a dit any 1636, el dia 1 d'agost, hi és consignada la venda feta per Pere Màrtir Vernis (o Vernies), pagès de la vila de Castelló d'Empúries, al magnífic Joan Gorgot, domiciliat a la vila de Figueres, (22) d'una peça de terra, situada a Vilanova de la Muga, anomenada "lo codró Starriola" o "bosch davall"; de tinença 25 a 30 vessanes, poc més o menys; afrontava a l'Est, part en honor del Cortal que fou de Dn. Alvaro de Madrigal, part amb honor de Jaume Casal, de la vila de Peralada, que fou d'en Cardó, de Castelló; mitjançant, en part, camí que va a Vilanova de la Muga; a Migdia, amb honor de dit Cortal de don Alvar i part amb la carretera que va de la vila de Figueres a la de Castelló; a l'Occident, part amb dit camí de Figueres i part amb honor de l'honorable Joan Clapés, mercader de Girona, que fou de Pere Bordas, de Vilanova i al Nord, part amb honor del senyor de Vilanova i part amb honor d'en Clapés, que fou d'en Llobet (?) de Vilanova. Li va vendre també el dret de "lluir i quitar" diferents peces de terra que se descriuen, en l'escriptura; ens limitarem aquí a anotar que una d'elles, situada en el terme de Castelló, anomenada "Las Starriolas", de cinc vessanes d'extensió, afrontava a l'Est, "in honore dicti Cortalis quod fuit dicti Don Alvari de Madrigal".

(22) En el text de l'escriptura el nom del comprador hi consta així: "a l'il.lustre Ramón de Vilanova, donzell, senyor del castell i terme de Campmany; en la vila de Figueres domiciliat"; però el nom d'aquest apareix ratllat i sobreposat hi figura el nom del "magnífic Joan Gorgot"; això prova que fou aquest el vertader comprador.

Això ens prova que el Cortal que va ésser adquirit primerament pel Sr. Montagut i de Vallgornera i després pel senyor Joan Gorgot, amb la intervenció del senyor Ramon de Vilanova, havia pertanescut a D. Alvaro de Madrigal.

Però, qui era aquest "Don Alvaro de Madrigal" que va deixar el seu nom a aquest "Cortal"? Ja tindrem ocasió de parlar d'ell més endavant; anticipem ara, que fou un cèlebre capità de les forces, que el rei Joan II va destacar a l'Empordà, després d'acabada la guerra civil, a l'any 1476, quan hi va haver un intent d'invasió de l'Empordà, per les tropes franceses en lluita aleshores amb el rei Joan II que intentava recuperar el comtat de Rosselló, que, imprudentment i contra tot dret (les Constitucions de Catalunya li ho impedien en absolut) havia hipotecat al rei de França, a canvi d'obtenir el seu auxili en els primers temps de la guerra civil, a l'any 1462 (23).

No vaig poder aclarir aleshores per quina raó figurava com a comprador del "Cortal" abans esmentat el Sr. de Vilanova, quan en realitat ho era el Magnífic Joan Gorgot. A l'istiu de l'any 1969, l'Antoni Fages m'envià una molt atenta lletra comunicant-me que el seu cosí Mr. Ramon Bruguière de Gorgot, actual hereu d'aquesta família, passava una temporada a la seva casa de Figueres, o sigui aquell magnífic edifici de la Pujada del Castell, que havia estat la casa pairal de la noble família de Gorgot. M'invitava per a que hi anés un dia a examinar l'arxiu familiar. Hi vaig anar el 29 de juliol d'aquell any; hi vaig passar tota una tarda i vaig examinar i prendre nota de diferents documents tots ells ben interessants, i posats a la meva disposició pel Sr. Bruguière de Gorgot, al qual des d'aquí agraeixo la seva gentilesa.

En l'Inventari de bens que formaven el cos hereditari del senyor Joan Gorgot hi consta, en el n.º 2, el "Cortal" de Castelló, dit de "Don Alvaro" després de Montagut i ara de Gorgot, que fou comprat a D.ª Maria (nom equivocat; es deia Margarida, com consta en el doc. extractat anteriorment) de Montagut i Vilar, en 16 d'abril de 1636, pel preu de 4.500 lliures, amb acte rebut per Narcís Bassedas, notari de Figueres "y respecte haver-se posat la compra en cap de Don Ramon de Vilanova, firmà est (és a dir, aquest senyor) acte de agnició de bona fé a favor de dit Don Joan en 14 de abril ab acte rebut per dit Bassedas, notari". Ja parlarem en detall d'aquest document.

(23) V. Julián de Chía: "Bandos y bandoleros en Gerona" - vol. III. nota 1 a la pàg. 218, nota que continua en les pàgines següents.

En el n.º 76 hi consta “una casa sita dins la vila de Castelló y cerca lo Portal Nou que comprà Don Joan de Gorgot junt ab lo Cortal dit avui en dia de Gorgot a D.ª Margarida Montagut ab acte rebut per Narcís Bassedas el 17 (consta que era el 16, segons hem vist anteriorment) abril 1636”. Es tracta de la Casa-Gran; va ésser venuda juntament amb l'esmentat Cortal.

En un “Quadern” de diferents notes referents al patrimoni Gorgot (es troba en el Caixó n.º 2, que conté diferents papers que fan referència a l'esmentat “Cortal” de Castelló) hi ha l'anotació següent: “Item, als 16 abril 1636 venda feu la Sr.ª Margarida de Montagut y Vilar y Ramon de Montagut, mare i fill, a favor del senyor Ramon de Vilanova, del Cortal y casa de Dn Alvaro y aleshores del Sr. Montagut y de dos cases situades a la vila de Castelló de Empuries per preu de 4.500 lliures”.

“Item, als 14 de abril de 1637, Agnició de bona fé a éll feta per lo Sr. Ramón de Vilanova, de la compra del Cortal de Castelló, que lo dit Vilanova havia fet dels mare y fill Margarida y Ramón de Montagut als 16 de abril de 1636, per preu de quatre mil cinc centes lliures barcelonines”.

He tingut interès en buscar aquesta escriptura en la documentació del notari Narcís Bassedas, de Figueres, i efectivament, amb data del 14 d'abril de 1637, en el protocol corresponent a aquest any, he trobat la referida escriptura, el contingut de la qual resumeixo aquí: Ramón de Vilanova, donzell, domiciliat a Figueres, confessa i reconeix al magnífic Joan Gorgot, domiciliat a la mateixa vila, que aquelles compres que ell va fer, pel preu de 4.500 lliures, als magnífics Margarida de Montagut i Vilar, vídua relictada de Pere de Montagut i Vallgornera, donzell, domiciliat a Barcelona i en la casa de Vilar, a la parròquia de Sant Feliu de Codines, diòcesi de Barcelona, i Ramon de Montagut de Vallgornera i Vilar, fill de dits cònjuges, d'unes cases sites a Castelló d'Empúries, amb unes peces de terra i l'heretat o Cortal “olim” dit “Cortal de Don Alvaro y després del Sr Montagut”, situat en el comtat d'Empúries i prop de la vila de Castelló d'Empúries, amb totes les seves terres, honors i possessions, en instrument rebut davant del mateix notari infraescrit el dia 16 d'abril de l'any immediatament anterior foren fetes “en nom vostre (o sigui de Joan Gorgot) y que la part del seu preu que fou pagada ho fou amb diners vostres” (de l'esmentat Joan Gorgot), per tant li firma agnició de bona fe, reconeixent que ho va adquirir per ell i que per tant són pròpies seves (de

Joan Gorgot), venint aquest obligat a pagar la part del preu que mancava satisfer; amb la qual cosa l'atorgat d'aquesta escriptura d'agnició de bona fe, quedava lliure de tota obligació per raó del preu de dita venda, sense que per cap motiu n'hagués de respondre amb els seus bens, que quedaven alliberats de tota obligació, sense cap dany ni perjudici de l'atorgant d'aquesta escriptura que fou fet a Figueres, el dia 14 d'abril de 1637; testimonis: l'illustre Benet Bohadas (?) i de Viure (?), donzell i el magnífic Joan Gay, doctor en ambdós Drets, de la vila de Figueres. Notari d'aquesta vila: Narcís Bassedas, donzell. Ja sabem doncs per quina raó no figurava el Sr. Joan Gorgot en l'escriptura original de venda atorgada a favor de Ramón de Vilanova, però que la va comprar per encàrrec del Sr. Gorgot i amb diners propis d'aquest. Aquestes escriptures dites "d'agnició de bona fé" eren aleshores molt freqüents; sempre que el comprador, per les raons que fossin, no volgués que figurés el seu nom en l'escriptura original de compra-venda. Aixís és com la Casa-Gran i el "Cortal de Don Alvaro" varen passar aleshores a ésser propietat de la família Gorgot (24).

(24) La família Gorgot fou originària de Vilabertran i després s'establí a Figueres. Joan Gorgot, fill de Miquel Gorgot i Anna Simon i Llombart; va dedicar-se al comerç; nombrosos documents dels anys 1636 i immediats l'anomenen "mercator", és a dir "mercader" i algun hi afegeix "del lloc de Vilabertran i en la vila de Figueres domiciliat". Considerablement enriquit, el rei Felip IV d'Espanya li concedí el títol de "cavaller", el 24 de Juny de 1636. Va casar-se amb Rosa de Cremadelles; el 3 de desembre de 1651, va adquirir, per compra feta als nobles Donna Maria de Lanuça i de Rocabertí, vídua relictada del noble Don Bonaventura de Lanuça i de Montbuy, senyor dels castells de Vilarig, Palau Çaverdera i Ceret, i al noble Don Josep de Lanuça i de Montbuy, comte de Plasencia, fill de dit matrimoni, el castell, lloc i terme de Vilamaniscla, amb tots els seus drets, pertinences i jurisdicció civil i criminal. En aquesta escriptura el comprador es titula "el magnífic Joan Gorgot, donzell". Això vol dir que, a desgrat d'haver-li estat concedit el títol de "cavaller" no va ésser armat com a tal. Aquest document, molt interessant; es troba en el Manual del notari de Figueres, Francesch Berart, anys 1651, 1652, núm. 372

Joan Gorgot va morir a Figueres el 24 de gener de 1654 i fou enterrat a Vilabertran, d'on era originari. El seu fill Don Josep de Gorgot i de Cremadelles (el que va vendre la Casa-Gran a l'any 1670) obtingué la dignitat de "Noble" de Catalunya i com a tal li és donat el tractament de "Don", limitat aleshores als "Nobles" en sentit estricte; mentres que els simples "Cavallers", Els "Ciudadans Honrats" i els "Doctors" (ja ho fossin en Dret o en Medicina) eren anomenats "Senyors" amb el tractament de "Magnífic".

Don Josep de Gorgot va casar-se pel juny de 1662 amb D.ª Magdalena de Farnés "olim" (=abans) de Cartellà, originària de Santa Coloma de Farners, pertanyent a antiquíssima família de l'alta feudalitat catalana. Don Josep va morir a Figueres el 3 de gener de 1695. (Algunes d'aquestes notes procedeixen del manuscrit "Genealogia de la casa Fages, de Figueres" feta per Don Xavier Fages de Climent a l'any 1909. Altres les he trobades en els Manuals dels notaris de Figueres Narcís Bassedas i Francesc Berart.

ADQUISICIO DE LA CASA-GRAN PER DON PERE DE MONTAGUT I VALLGORNERA.

A l'arxiu de la casa Gorgot de Figueres, hi vaig trobar aquest document, que considero interessantíssim per l'assumpte que estem estudiant. Està signat amb el n.º 5-E: es tracta d'una còpia simple de l'escriptura de "venta, feta y firmada per lo Procurador General del Iltre. Sr. Dn Jaime de Madrigal "olim" de Alagó, en la ciutat de Càller, en lo Regne de Sardenya domiciliat, a favor del Iltre. Don Pere de Montagut y Vallgornera, per preu de 1060 lliures" (són en realitat, com ja veurem, 1600). Aquest és el títol que encapçala aquest document atorgat a Barcelona, el dia 8 de juny de l'any 1610. Dono aquí un resum del seu contingut.

Firma la venda Joan Maria Assator, mercader "genuensis" (de Gènova), aleshores resident a Barcelona, procurador general del molt noble senyor "Dn. Jacobo de Madrigal olim de Alagó, filio Iltri. Domini Dn Jacobi de Alagó, quondam, marchionis Villasorris, in Sardiniae Regno, in Civitate Calleris populato", segons constava en la seva procuració general, en document públic atorgat a la Ciutat de Càller, el dia 31 de desembre de l'any 1608, davant del discret Melcior Deu (?) notari públic per tot els dominis de S.M. Catòlica.

Ven a carta de gràcia a favor de l'Iltre. Sr. Pere de Montagut i de Vallgornera, menor d'edat ("natu minoris"), donzell, a Barcelona domiciliat, perpètuament i a qui ell volgués, els bens següents: "primo, totas illas domos cum uno portali extra in carraria publica infra aperienti, quas dictus nobilis dominus Principalis meus, suis certis et legitimis titulis ex antiqua et antiquata possessione vim tituli habenti cuius in (?) hominum memoria non exstitit in contrarium, habet et possidet in villa Castellionis Emporiarum diocesis Gerundensis juxta et satis prope portale novum ipsius villae cum introitibus et exhibitibus omnibusque juribus et pertinentys suis universis suis limitibus et terminatibus (?) terminatis et confrontatis".

Ja no diu res més d'aquestes cases; evidentment es tracta de la Casa-Gran i segurament d'una altra a la mateixa anexa (25).

Li ven també un hort, de mig cortó de terra, poc més o menys; amb entrades i sortides, drets i pertinences que el seu principal tenia

(25) Ja hem vist que, en un dels Inventaris dels bens que foren del senyor Joan Gorgot, són esmentades dues cases, que havia comprat a Castelló, apart de la casa del Cortal (o sigui el mas) que esmenta en altre apartat. En canvi quan Don Josep de Gorgot ven la Casa-Gran, a l'any 1670 ja solament en l'escriptura es fa esment d'una casa en singular o sigui que solament n'hi havia una i encara aquesta, com ja hem vist, en pèssim estat de conservació.

així mateix en el terme de la vila de Castelló d'Empúries, davant del molí de la mateixa, amb els seus límits i confrontacions que no detalla.

Item, tota aquella peça de terra, prat ("pradosam"), d'unes quatre vessanes d'extensió, poc més o menys, que el seu principal tenia i posseïa en dit terme i a prop del monestir de Sant Bartomeu, de l'ordre de la Mercè de la redempció dels captius, amb els seus termes i confrontacions, que tampoc detalla.

Finalment, li ven també "totam illa domum sive cortale cum omnibus et singulis terris, honoribus et possessionibus et pertinentys (=pertinenciis) eiusdem, cultis heremis nemorosis pratis pascuis pasturis devesiis silvis garriguis montibus planis fontibus aquis aqueductibus et aliis juribus et pertinentys eiusdem domus sive cortalis quam seu quod idem nobilis principalis meus etiam similiter habet et possidet in termino predicto Castilionis Empuriarum una cum fructibus pendentibus in terris predictis". No detalla les seves afrontacions ni l'extensió d'aquesta sens dubte importantíssima finca venuda.

Tals propietats, o quan menys part d'elles, eren tingudes per diversos senyors, amb prestació de determinats censos que han d'ésser pagats anualment, en el seu degut temps; censos que des d'aleshores el comprador haurà de pagar.

La venda de tots aquests bens la fa en nom del seu principal l'esmentat Joan M.ª Assator a favor de Pere de Montagut i de Vallgornera i a qui ell volgués, perpètuament, amb els pactes, condicions i retencions que en l'escriptura hi són expressades, pel preu de mil sis-centes lliures barceloneses: "Mille et sexcentum libre monetae Barchnae". Amb tal quantitat havia d'ésser creat a favor del venedor, segons fa constar el procurador que en nom seu efectua la venda, un censal, de propietat mil sis-centes lliures i altres tants sous de pensió anual. El comprador estava obligat a encarregar-se del censal de morts, ja existent aleshores, de propietat mil lliures barceloneses i pensió anual cinquanta lliures de dita moneda (26) al qual censal estava obligat a prestar el cortal venut amb les seves terres i possessions, a favor dels hereus o successors del magnífic Joan de Caramany "quondam" (o sigui, aleshores ja difunt) domiciliat a Barcelona i a Sant Pere Pescador, diòcesi de Girona. El comprador tindria facultat de redimir i lluir aquest censal, quan ho tingués per convenient, sempre que fos

(26) Cinquanta lliures són equivalents a mil sous, a raó de vint sous per lliura; representa, com sempre solia fer en aquesta classe de censals, un interès del cinc per cent del capital.

satisfet el seu total import, sense perjudici, ni dany dels que el devien percebre. Per tot quant hem esmentat li firma l'àpoca-corresponent, fent constar que el venedor se dona per satisfet i ben pagat, renunciant a l'excepció de "pecuniae predictae non numeratae et non solutae non habitae et non receptae". També renuncia a l'excepció "ultra dimidium justii prety (= pretii)"; si els bens venuts valien una superior quantitat li'n feia donació.

El mateix Joan M.ª Assator, obrant també com a procurador general de la Il·lm.^a Sra. Isabel d'Alagó i de Requesens, marquesa de Villasorris, en dit reialme de Sardenya, domiciliada, vídua relictada de l'Il·lm. Sr. Dn. Martí d'Alagó, "quondam" marquès de Villasorris, tutora i curadora de la persona i béns de l'Il·lm. D. Hilarionis (?) (27) d'Alagó i de Requesens, fill seu i del seu difunt marit, marquès de Villasorris i nebot de Dn Jaume de Madrigal "olim" d'Alagó, tenint en compte que per disposició testamentària del seu avi (28) el marquès de Villasorris, hauria hagut de succeir en els béns venuts, en cas de morir dit venedor Dn Jaume de Madrigal "olim" d'Alagó, sense fills, no obstant i això la mare i tutora de l'actual marquès aprova la venda, atès que dites cases estaven en estat ruïnós i les terres mal conreudes per raó de l'absència del seu propietari. Es retingué, però, el dret de percebre, en el cas de defunció de D. Jaume sense successió, la pensió del censal creat amb el preu de dita venda; o sigui que aquest censal va quedar també gravat de restitució com ho estava la finca venuda.

Acaba el document amb aquestes paraules: "Actum est hoc Barchne, die octava mensis Junii, anno a Nativitate Domini Millesimo Sexcentesimo Decimo. Signum Joannis Mariae Assator venditoris predicti que hec dicto nomine laudo, concedo, firmo et juro". No hi consta el nom del notari davant del qual fou atorgada aquesta escriptura i és una llàstima, doncs ens impossibilita comprovar l'exactitud de la còpia, encara que no em va semblar que oferís cap dificultat. Aixís és com la Casa-Gran, algunes altres finques i l'important Cortal que portava el nom de "Don Alvaro de Madrigal" varen passar a ésser propietat de Don Pere de Montagut i de Vallgornera (29).

(27) No he pogut llegir el nom d'aquest marquès; però sé que el fill de D. Martí d'Alagó i de D.ª Isabel de Requesens es digué Hilari.

(28) Suposo que es tracta de l'avi del marquès aleshores menor d'edat o sigui dit Hilari.

(29) La família de Vallgornera, de molt antic origen, tingué el senyoriu feudal del lloc i castell de Vallgornera (en l'antic comtat de Peralada). No crec que es tractés pròpiament d'un castell, sinó d'una casa forta, de les anomenades "domus" "forcia" o amb altres noms; en tot cas

ELS MARQUESOS DE VILLASORRIS. El fet de que el venedor de la Casa-Gran i del "Cortal de Don Alvaro de Madrigal" i algunes altres finques de menor importància situades a Castelló fos fill del marquès de Villasorris i hagués heretat aquests bens, gravats de substitució a favor del seu nebot, que aleshores era marquès d'aquest títol i menor d'edat, fa que consideri que pot tenir interès per als aficionats a aquests estudis donar unes dades sobre aquesta família senyorial d'origen aragonès-català, però radicada aleshores a l'illa de Sardenya.

El títol de Villasorris, amb denominació de comte, fou concedit per l'emperador Carles V, a 30 de setembre de 1539 a don Jaume d'Alagó, Besora, Arborea i Civiller, senyor de Villa-Sorris i altres llocs a l'illa de Sardenya i hereu dels drets de la casa d'Arborea (o almenys

encara que se l'anomenés alguna vegada castell no crec que tingués la condició de "termenat" o sigui que no tenia terme jurisdiccional. Aquest lloc i petit poblat, que en català pròpiament s'hauria d'escriure "Vallguarnera" forma part del municipi de Vilanova de la Muga, situat a uns 2'5 kms. d'aquesta població. La genealogia de la família Vallgornera arriba documentalment fins a la primera meitat del s. XIII. Existeix encara l'antiga casa forta, amb una torre adossada a la mateixa i segueix essent propietat del marquès de Castellodorsius, descendent directe, a través de la família d'Orís, de la branca —primogènita del llinatge Vallgornera. (v. Dr. J. Gramut i Subiela: "Genealogies de la casa Vallgornera" —Tarragona 1942— Edició privada de 106 exemplars numerats; el n.º 11 que jo he vist pertany als senyors D. Josep de Ribot i D.ª Adelina de Balle de Ribot (filla d'un dels anteriors marquesos de Vallgornera. V. també el "Nomenclàtor dels pobles i poblats de Catalunya" (Edit. Aedos. Barcelona, 2.ª edic. 1964 - pàg. 466).

En quant a la branca Montagut-Vallgornera, he posat en clar que Pere de Vallgornera (fill de Joan i germà de Jaume, que foren senyors de Vallgornera) a l'any 1479 va contractar capítols matrimonials amb Rafaela de Serrahí i de Peguera, senyora del castell de Cabanes i altres. L'ur filla Joana, casada l'any 1504 amb Miquel Marc de Montagut i de Llupià, domiciliat a Olot, va premorir al seu pare; per aquesta raó, Bartomeu de Montagut i de Vallgornera, fill de Miquel Marc i de Joana, va heretar tots els bens familiars, entre els quals hi havia també el castell del Coll, proper a Olot; procedia de l'herència de la seva àvia l'esmentada Rafaela de Serrahí i de Peguera (el seu avant-passat Guillem de Peguera, senyor del castell de l'Espunyola, va casar-se amb Mandina des Pujol, senyora del castell del Coll).

Pere de Montagut i de Vallgornera, el comprador de la Casa-Gran, a l'any 1610, i el seu germà Fra Gaspar de Montagut i de Vallgornera, monjo i sagristà major del monestir de Sant Esteve de Banyoles, foren fills, segurament, de Joan Josep de Montagut i de Vallgornera, que va testar a l'any 1588.

Pere de Montagut i de Vallgornera, que no era pas l'hereu de la seva família, va casar-se amb Margarida de Vilar i varen domiciliar-se a la casa Vilar, de Sant Feliu de Codines (diòcesi de Barcelona) de la qual dita Margarida fou segurament heretera.

Aquesta senyora, ja vídua, juntament amb el seu fill, menor, Ramon varen vendre la Casa-Gran a l'any 1636 al senyor Joan Gorgot de Figueres; per raó de la minoria d'edat de Ramon intervingué en la venda el seu oncle patern l'esmentat Fra Gaspar, que crec que no s'ha de confondre amb el seu homònim Fra Gaspar de Vallgornera, abat del monestir de Sant Pere de Roda des del 1569 al 1592. En tot cas se tractaria d'un nebot d'aquest darrer. (V. Marquès de Vallgornera: "Breve descripció del archivo de la Casa de Vallgornera" —Amics de Besalú— I. Assemblea d'Estudis del seu Comtat" (1968) (pàg. 165 i Genealogia, pàg. 167).

d'una branca d'aquest llinatge) de tan alta significació en aquella illa.
(30)

El 17 de novembre de 1594 fou enlairat a marquesat aquest títol, a favor del tercer comte don Jaume d'Alagó, Folch de Cardona, Boter i Requesens. Aquest primer marquès de Villasorris fou el pare de don Jaume de Madrigal, abans d'Alagó, venedor de la Casa-Gran i altres finques abans esmentades en el terme de Castelló d'Empúries.

La mare del primer marquès de Villasorris era catalana; es deia Anna Folch de Cardona i Requesens, fill de don Antoni Folch de Cardona i de D.ª Maria de Requesens (31)

El primer marquès de Villasorris va casar-se amb D.ª Joana de Madrigal i Oms, filla de don Alvar de Madrigal i de Cervelló (32) i de la seva primera muller D.ª Anna d'Oms i Oms. (33)

Fills d'aquest matrimoni foren don Martí d'Alagó i de Madrigal, segon marquès de Villasorris i don Jaume, que segurament per haver heretat els bens de la casa de Madrigal, que era la de la seva mare, va avant-posar aquest nom al que li corresponia per línia paterna.

(30) El cognom, originari d'Aragó, és naturalment Alagón, on foren senyors i després comtes de Sástagó; però havia tingut tanta importància aquest llinatge en la nostra història i havia estat tan relacionat amb Catalunya i València, que en la nostra terra havien ja catalanitzat el seu cognom. Una branca va establir-se a Catalunya - un Alagó va ésser casat amb la pubilla de la casa de Cervià, al segle XV. Altra branca s'establí a València. Segons Zurita (v. "Anales" llib. XVIII - cap XXVIII) a l'any 1470, Lleonart d'Alagó, que pretingué el marquesat d'Oristano, va succeir a la casa d'Arvorea, a Sardenya. Era fill major del segon matrimoni de don Artal d'Alagó, senyor de Pina i Sástagó, amb Bernadetta d'Arvorea (filla del marquès Lleonart Cubello d'Arvorea).

(31) Don Antoni Folch de Cardona, fill no primogènit del primer duc de Cardona, va ésser virrei de Sardenya des del 1533 al 1549; tingué el títol de baró de Sant Boi; la seva muller D.ª Maria de Requesens fou filla de Galceran de Requesens de Soler, primer comte de Palamós (v. Szabolcs de Vajay: "D.ª Margarita de Cardona, Mutter des ersten Fürsten von Dietrichstein") treball publicat en la revista "Jahrbuch der Heraldisch - Genealogischen Gesellschaft "Adler" (Jahrgang 1967-1970 - pàg. 134-135). Vegeu també Josefina Mateu Ibars: "Los Virreyes de Cerdeña" - Fuentes para su estudio: I - (1410-1623) - (Padova-Cedam. Casa Editrice: Dott. Antonio Milani - 1964 pàgs. 183 i segts). V. també el meu treball: "El linaje de Requesens" en "Anales Instituto de Estudios Gerundenses" vol. X. 1955 pàgs. 116 i 120 (en la tirada apart pàgs. 96 i 100) i el quadre genealògic 9.

(32) Don Alvaro de Madrigal i de Cervelló, segons nota amablement comunicada pel meu benvolgut amic i competent genealogista don Armand de Fluvià i Escorsa, va néixer a Castelló d'Empúries (suposo jo que molt possiblement a la Casa-Gran que aleshores pertanyia a la seva família). Fou cavaller de Santiago i Virrey de Sardenya; nombrat per aquest càrrec, de tanta importància el 26 d'agost de 1556, no va arribar a Alguer fins el mes de gener de 1557 i prestà jurament a Càller el 22 de febrer immediat. Va continuar en l'exercici d'aquest càrrec, el nom oficial del qual era: "Per sa Magestat Lloch-Tinent i Capità General" fins al dia de la seva mort, esdevinguda el dia 6 de setembre de 1569. Tenia aleshores 63 anys; per tant havia d'haver nascut en el darrer trimestre de l'any 1505 o en el transcurs del 1506. Fou enterrat a l'església, avui desapareguda, de San Francesco, a Càller. (V. Josefina Mateu. ob. cit. pàg. 201. En donaré més detalls en tractar dels Madrigal, propietaris de la Casa-Gran.

(33) D.ª Anna d'Oms, quan va casar-se amb Dn. Alvar de Madrigal, era ja vídua de Ferran de Cardona i de Requesens, germà de la mare del primer marquès de Villasorris.

En quant al seu germà primogènit don Martí va casar-se amb donya Isabel de Requesens (34). Degué morir prematurament, doncs com ja hem vist la seva vídua va aprovar, en nom i representació del seu fill menor d'edat, la venda de la Casa Gran i altres bens radicats a Castelló, els quals eren gravats de substitució a favor del mateix, en cas de que el seu oncle morís sense successió.

De manera que els marquesos de Villasorris d'ascendència aragonesa pel seu primer cognom (Alagó) i també d'ascendència sarda pels Arborea, havien enllaçat amb famílies de la més alta noblesa catalana. No hi ha cap dubte que varen heretar la Casa Gran i els béns radicats a Castelló per raó del seu enllaç amb la família Madrigal, que aleshores els posseïa; és doncs a aquesta que ara hem de dedicar la nostra atenció i respecte als Villasorris solament afegiré que aquest títol amb l'actual denominació de marquès de Villazor, l'ostenta, amb grandesa d'Espanya, la que és avui marquesa de Santa Cruz, donya Casilda de Silva i Fernández de Henestrosa, casada amb don José Fernández-Villaverde i Roca de Togores, ambaixador, que ha estat, durant molts anys, d'Espanya a Londres.

ALGUNES DADES SOBRE EL LLINATGE DE MADRIGAL.

Quan em vaig convèncer de que la Casa-Gran, el Cortal dit de "Don Alvaro de Madrigal" i les altres peces de terra venudes a Castelló a l'any 1610 per Don Jaume de Madrigal "olim" d'Alagó, procedien de l'herència de la casa de Madrigal, vaig tenir especial interès en conèixer algunes dades d'aquesta família d'origen castellà, però establerta a Castelló d'Empúries i que jo suposava que podia estar vinculada amb alguna d'aquesta vila o almenys de la comarca empordanesa. Vaig posar-me en contacte amb competentíssims historiadors i genealogistes; ja he esmentat abans a Don Armand de Fluvià i Escorsa, que va comunicar-me dades ben interessants que ja he consignat. També Don Dalmiro de la Vàlgoma i Diaz Varela, Acadèmic i Bibliotecari Perpetu de la R. Acadèmia de la Història, va tenir l'amabilitat d'enviar-me una còpia de l'expedient d'ingrés de Don Alvar

(34) D.ª Isabel de Requesens fou filla de Francesc de Requesens, baró de San Giacomo; descendia directament de Berenguer Joan de Requesens de Soler i de la seva primera muller Miquela Pastor. Lluís, fill d'aquest matrimoni, fou general de galeres i va establir-se a Sicília. Berenguer, fill d'aquest, fou també general de galeres a Sicília. El fill i el nét d'aquest darrer, ambdós anomenats Francesc, portaren el títol de barons de Sant Giacomo. El darrer és el pare d'Isabel; marquesa de Villasorris. (V. el meu treball ja esmentat "El linaje de Requesens" (pàgs. 122 i 123) (en la tirada apart 102-103) i quadre genealògic n.º 10.

de Madrigal (segon d'aquest nom) a l'ordre de Santiago (35). Hi va incloure demés altres dues notes, una del manuscrit D.25 de la celebèrrima col·lecció "Salazar y Castro", el qual conté algunes dades de la família i descendència de Don Alvar (36) i l'altra, treça del treball de l'esmentat Salazar, que ha estat imprès amb el títol de "Los Comendadores de Santiago" (37). Resumiré el seu contingut.

El procés de proves per a l'ingrés de Don Alvar de Madrigal a l'orde de Santiago és molt laconic. Està integrat per les declaracions de quatre testimonis, veïns de Barcelona, ciutat en la qual són practicades aquestes proves. La R. Cédula referent al cas manava instruir-les; l'emperador Carles o sigui el rei d'Espanya Carles I es dirigí a Don Antoni de Cardona, comanador de la vila de Lobón, a Lluís Gilabert i a Onofre Maymó, tots cavallers de dit orde, expressant el seu desig de que portessin a cap les conseqüents diligències i que fossin rebuts els testimonis que s'haguessin d'escoltar, tots ells havien d'ésser persones de bona fama i concència i demés que coneguessin al dit Madrigal i el seu llinatge. Segòvia 7 d'octubre de 1532. Don Antoni de Cardona va retornar al rei el conseqüent atestat, fet davant de Joan Lunes, notari públic de Barcelona, el dia 10 de maig de 1533.

Com ja he advertit, en les proves fetes, cosa molt freqüent en aquesta època, hom no aporta cap document en l'expedient que es tracta. Les declaracions testificals coincideixen en reconèixer la qualitat exigida al pretendent per a poder portar l'hàbit de Santiago. La seva genealogia es pot deduir de les declaracions dels testimonis, sense que hi hagi tampoc cap arbre genealògic.

Resulta d'aquesta informació que Don Alvar de Madrigal, senyor de la baronia d'Alcalà, fou fill de Don Pere de Madrigal i de D.ª Rafaela de Cervelló i de Castro. Nét per part de pare d'altre Alvar de Madrigal i de la seva muller, Aguetana (?) de Hixar i per part de mare de Don Berenguer Arnau de Cervelló, baró de la Llacuna i de D.ª Joana de Castro. Aquests barons de la Llacuna foren pares, a més de l'esmentada Rafaela, de Berenguer Arnau de Cervelló, baró de la Llacuna.

(35) Es conserva a l'Arxiu Històric Nacional. Secció: OO. MM. (=Ordenes Militares) Santiago, Exp. n.º 4751.

(36) Aquest manuscrit igualment es troba a la R. Acadm. de la Història. Diu de "Salazar y Castro" que és el més cèlebre genealogista que mai no hi hagi hagut a Espanya.

(37) V. Luis de Salazar y Castro: "Los Comendadores de la orden de Santiago" - I- Castilla - Edic. Madrid - 1949 - pàg. 221.

Aprofito l'ocasió per a expressar el meu pregon agraïment als Srs. de Fluvià i de la Vàlgoma per les seves molt amables i erudites comunicacions.

Així doncs Don Alvar de Madrigal, el virrei de Sardenya, fill de Pere de Madrigal i de Hixar i de Rafaela de Cervelló i de Castro, era nét per part de pare d'altre Alvar de Madrigal —el capità de Castelló del temps de Joan II, del qual ja parlarem— i d'una dama de la casa d'Hixar. No sé que mai aquesta família aragonesa, (procedent d'un fill natural del rei Jaume I el Conqueridor) hagués tingut cap relació amb Castelló, ni cap possessió en la nostra vila. Per línia materna era nét de Berenguer Arnau de Cervelló, baró de la Llacuna, gran llinatge català, però també enterament aliè a Castelló i a l'Empordà i de Joana de Castro que tampoc crec que hagués tingut cap relació amb la nostra vila.

Com ja he dit, el Sr. de la Vàlgoma m'envià també, una genealogia tretada de la Col·lecció "Salazar y Castro". (38). Per al nostre objecte, no aporta cap nova a les ja consignades.

Alvar de Madrigal i de Cervelló, senyor de la baronia d'Alcalà, comanador major de Montalbán i virrei de Sardenya, va casar-se dues vegades: la primera amb Anna d'Oms; (39); la segona, amb Anna de Cardona (40). Filla del primer matrimoni i amb el temps heretiera del seu pare, fou Joana de Madrigal i d'Oms que va casar-se amb Jaume d'Alagó i Folch de Cardona, tercer comte i primer marquès de Villatorris. Així varen unir-se les cases d'Alagó i Madrigal.

En les notes genealògiques enviades pel Sr. De la Vàlgoma, no he vist que hi figurés Anna de Madrigal, filla del primer Alvar de Madrigal, que en altres documents he trobat casada amb Pons de Caramany i de Biure. Foren pares d'Alvar de Caramany i de Madrigal, hereu d'aquesta gran casa empordanesa. El seu darrer testament és de l'any 1577 (41). Sempre m'havia cridat l'atenció aquest nom d'Alvar, tan poc usat en la nostra terra; però en aquest cas s'explica perfectament, perquè era el nom del seu avi matern, el capità de Castelló en temps del rei Joan II.

(38) Manuscrit "D-25" - fol. 97.

(39) Diu la nota genealògica: Anna de Cardona Doms (= d'Oms). El cognom Cardona procedeix del fet d'ésser aleshores vídua de Don Ferran Folch de Cardona i Requesens, germà aquest de la comtessa de Villatorris.

(40) Anna Folch de Cardona i Requesens, comtessa vídua de Villatorris; mare per tant de Jaume d'Alagó i Folch de Cardona, tercer comte i primer marquès de Villatorris, que va casar-se precisament amb Anna de Madrigal, filla del primer matrimoni de l'esmentat Alvar de Madrigal.

(41) Pons de Caramany, donzell, habitant a Sant Pere Pescador, va nomenar procurador seu al seu fill Alvar de Caramany, donzell, emancipat; facultant-lo per a cobrar qualsevol quantitat que li deguessin (doc. atorgat a Sant Pere Pescador, el dia 8 de juny de 1524). En la suposició que tingués aleshores uns 18 anys, poc més o menys, devia haver nascut cap a l'any 1506.

Salazar i Castro, en la seva obra sobre els comanadors de l'orde de Santiago diu que Diego de la Mota, en el seu "Catálogo" pàg. 300, fa esment de Don Alvar de Madrigal; explica que va ésser capità d'infanteria a Flandes i que després d'haver estat capità de cavalls i haver-se trobat en moltes ocasions de guerra va ésser nomenat Comanador Major de Montalbán (de l'orde de Santiago) i Virrei de Sardenya.

Acaba donant unes notes genealògiques que no innoven en res el que ja portem dit abans.

En quant al seu govern a Sardenya, fa notar Josefina Mateu i Ibars (42) que fou un dels més llargs d'entre els virreis d'aquella illa. Va convocar el Parlament general el 20 de febrer del 1558; va reunir-se el 10 de desembre del mateix any i no fou clausurat fins a l'any 1561; a darrers d'aquest any, per absència de Don Alvar, va encarregar-se del govern D. Jeroni d'Aragall.

Carles Corona i Baratech ha estudiat, amb documents de l'Arxiu de la Corona d'Aragó, l'actuació del virrei Madrigal per a descobrir i castigar els maneigs que hi va haver a Sardenya per a fer contraban de cereals. (43)

Per espai de quinze anys —des del 1553 al 1568— va portar a cap la construcció del bastió de Sant Joan o de la Santa Creu; hi ha en aquesta obra una inscripció on hi consta el nom del virrei Madrigal. La Srt^a Josefina Mateu la còpia en la seva obra ja esmentada; també transcriu, copiant-la d'un autor italià la inscripció que hi havia en la seva tomba. Diu aixís: "D. Alvaro de Madrigal Sardinæ pro Rege Aragonumque Espathifer D. Jacobi ordine primati vixit An. LXIII obiit die VI Septembris M.D.LX. VIII. Donna Anna de Cardona Coniugi chariss. P." (44)

Totes aquestes dades ens palesen la gran importància que havia assolit la família de Madrigal; però no m'han possibilitat posar en clar l'objecte de la meua investigació: com havien adquirit la Casa-Gran; a quina família havia pertanescut, qui la va fer construir i i habitar per primera vegada. Esgotats els mitjans per a posar-ho en clar a base de consultar diferents obres, vaig emprendre la investigació a base de documents notariais de l'arxiu de protocols; ja sé que

(42) Ob. cit. pàgs. 198-199.

(43) V. "Felipe II, el Virrey Don Alvaro de Madrigal y el contrabando de cereales en Cerdeña" (pàgs. 201-202) treball presentat al VIè Congrés d'"Història de la Corona d'Aragó" Sardenya - 8 a 14 desembre de 1957. (Madrid - "Dirección General de Relaciones Culturales" 1960 - pàgs. 841-852) (citat per Josefina Mateu; obra esmentada, pàg. 202 nota 40).

(44) V. Josefina Mateu ob. cit. pàg. 200 n. 37 i pàg. 201 nota 38. Es possible que hi hagi alguna equivocació en la transcripció d'aquesta inscripció ja desapareguda.

és quelcom semblant a buscar, com se diu vulgarment, “una agulla en un paller”; però vaig tenir sort, en part, doncs casualment vaig trobar el document original de la compra de la Casa-Gran feta pel capità “Don Alvar de Madrigal” (el del temps de Joan II) document que ara estudiarem.

ADQUISICIO DE LA CASA GRAN PER DON ALVAR DE MADRIGAL.

Després d’haver examinat diferents protocols d’alguns dels notaris de Castelló d’Empúries (cal tenir present que n’hi havia més d’un al mateix temps) vaig trobar el document original de la compra de la Casa-Gran feta per Don Alvar de Madrigal el dia 26 d’octubre de l’any 1484. (45)

Aquest és el contingut de tan interessant document: venda feta i firmada per Joan Domènech, paraire de Castelló d’Empúries, a favor del noble senyor Alvar de Madrigal, cavaller, domiciliat en dita vila de Castelló d’Empúries de les finques que se detallaran. Copio a la lletra aquest paràgraf relatiu a la venda: “... vendo ... perpetuo pro puro, libero et francho alodio quoddam hospicium meum cum viridario seu patio eidem contiguo. Et etiam quamdam domum meam parvam dicto hospicio contiguam, site in Podio Salnerio dicte ville Castil-lionis; prout dictum hospicium, et patium, et domus contigua affrontant ab oriente cum quodam patio vestro dicti nobilis emptoris; a meridie, in via publica; ab occidente in alia publica et a circio in alio patio vestri dicti emptoris”. O sigui que li ven perpètuament en pur, lliure i franc alou, una seva casa (46) amb l’hort o pati contigu al mateix. I també li ven una casa seva petita a l’abans esmentada; situades en el Puig-Salner, de dita vila de Castelló d’Empúries; l’esmentat “hospicium”, el pati i la casa contigua afrontaven a Llevant, amb cert pati propietat del noble comprador; a Migdia, amb un carrer públic; a Ponent, amb altre camí públic i a Tramontana, amb altre pati del comprador.

(45) Casa de Cultura “Bisbe Lorenzana”, de Girona - Arxiu de Protocols: “Liber Notularum octavus mei Johannis de Sancto Clemente auctoritate illustrissimi Domini Impuriarum Comitit, notarii publici per totum eius Impuriarum Comitatum, Regentisque notariam quam honorabilis Johannis Mallen Secretarius dicti domini Comitit eademque auctoritate notarius publicus villae Castil.lionis possidet in dicta villa. Et fut exordium in mense augusti anno a Nativitate Domini M.^o CCCC^o LXXX° jo”.

(46) Encara que parla de la casa gran l’anomena “hospitium” i quan se refereix a la petita li dóna el nom de: “domum parvam”, totes dues paraules no tenen altre significat que “casa”. Du Cange en el seu “Glossarium Madiae et Infimae Latinitatis” sempre defineix la paraula “hospitium” per “Domus” o sigui casa; així parla de la “casa del Rei”, la “casa dels hostes” en els monestirs; la “casa” on hi poden anar els hostes etc. Per tant tradueixo “hospitium” per “casa”.

Preu: 125 lliures de moneda corrent en dita vila de Castelló. El venedor confessa haver rebut aquest preu de la venda, part d'ell, de la manera següent: d'annua pensió i 25 lliures de capital, que el venedor prestava al convent o comunitat del monestir de Santa Clara de dita vila, sobre el dit "hospicium" objecte d'aquesta venda; també s'encarregava d'altres 20 lliures, preu d'un censal d'annua pensió 20 sous, i capital 20 lliures que així mateix el venedor prestava als frares del monestir dels Predicadors de dita vila. Suposo que el restant el degué cobrar en efectiu, doncs, confessa el venedor haver rebut la totalitat del preu de la venda.

Salva el venedor el dret i domini directe, en quant a la casa petita, en aquest acte venuda, a favor del benefici fundat en l'església de Santa Maria de Castelló d'Empúries (deixa en blanc i per tant no hi consta el nom d'aquest benefici), el qual aleshores era tingut pel discret Antoni Dalmau, prevere; per tant per ell era "tinguda" dita "domus parva", salvant a favor seu tots els drets que expectaven al domini directe, amb prestació del cens anual, en la festa (també és en blanc el dia d'aquesta festa) de 10 sous melgaronesos. Segueix dient: "residuum vero hospicium magnum quod vobis vendo est alodium franchum. Et illud pro libero et francho alodio vobis vendo". O sigui: "en quant al gran "hospicium (=la casa gran) que us venc es franc alou. Per tant us el venc en lliure i franc alou".

Aprova plenament la venda, la muller del venedor Joan Domènech, Joana; la qual fa jurament de no anar contra ella per raó del dot aportat al seu marit en temps de llurs núpcies, aixís com també per raó del seu esponsalici, hipoteca i obligacions a que poguessin estar sotmeses les finques venudes tant per raó de l'esmentat dot, com per qualssevol altres drets, raons o causes que hom pogués dir o allegar.

Testimonis del document de venda: Pere Comins, Doctor en Lleis, Baldiri Comte, botiguer i Joan Seguer, major d'edat, habitant a la vila de Castelló d'Empúries.

Testimonis de la firma de dita Joana, muller del venedor, la qual va firmar, lloar i jurar aquest document el dia 6 de novembre del mateix any 1484 (literalment: "et predicta firmavit, laudavit et juravit Castillione Impuriarum die sexta novembris annoquo predicto") foren: "Petrus Perpinyà, textor et Marturianus Strader, domorum magister ville jamdicte Castillionis Impuriarum"; això és: Pere Perpinyà, teixidor i Martirià Estrader, mestre de cases de dita vila de Castelló d'Empúries.

Sens dubte de cap classe es tracta de la Casa-Gran. "Hospicium magnum" l'anomena, en contraposar-la a l'altra petita o sigui la que anomena "domus parva", la qual era tinguda sota el domini directe d'un benefici fundat en l'església de Santa Maria de Castelló d'Empúries; mentre que l'altra o sigui la gran va ésser venuda en pur, lliure i franc alou. En les escriptures posteriors de venda (em refereixo concretament a les dels anys 1610 i 1636, ja estudiades) hi són esmentades en plural "les Cases" (no diu "la casa"); en canvi a les posteriors, de la segona meitat del s. XVII ja solament és fet esment d'una: la gran; la petita degué ésser enderrocada.

Les afrontacions són exactes: per la part de llevant, un pati (aquesta peça de terra situada sobre el rec del Molí l'anomenem "la Timpa") que ja pertanyia aleshores al noble comprador Don Alvar de Madrigal; a migdia amb via pública: és el carreró junt a la Casa-Gran que antigament anava a la muralla i ara va als edificis (en realitat pellers) i patis que allà es troben; a ponent "in alia carraria publica" o sigui camí per on hi pot passar un carro (47); això s'avé perfectament amb el carrer (actualment del Portal Nou, que allà hi forma una Placeta) on comença el camí que porta a Sant Joan Ses Closes. I finalment a tramontana, altre pati que ja era propietat del comprador (continua actualment la Timpa o sigui el pati exterior de l'edifici). Cap al final d'aquest protocol o "Liber notularum" com l'anomena el notari Joan de Sant Climent, hi torna a haver copiada l'escriptura de venda de la Casa-Gran. Aquesta escriptura, situada fora del lloc que li correspon (al revés de l'altra que està situada entre les de les dates correlatives) és molt més clara que la primera, de forma que m'ha possibilitat la lectura d'algunes paraules que m'havien quedat fosques. Aquesta nova còpia apareix ratllada amb dues ratlles que van de dalt a baix de cada pàgina; el Dr. Mirambell, Didector de l'Arxiu i de la Biblioteca m'ha dit que això no significa pas que fas inutilitzada; sinó que vol dir que se n'havien tret ja les còpies que se feien en pergami a utilitat dels interessats.

Queda doncs ben evident que es tracta de la Casa-Gran. Falta però posar en clar de qui l'havia adquirida Joan Domènech, paraire de Castelló d'Empúries; ja que segurament ni ell, ni els seus passats, no la varen pas fer construir ni habitar per primera vegada. Vaig continuar estudiant altres llibres de notes o protocols d'aquest notari

(47) Du Cange (Glossarium esmentat) defineix "carraria": "Via qua carrum vehi potest" o sigui camí per on hi pot circular en carro.

i si bé hi apareixen sovint Don Alvar de Madrigal i el mateix Joan Domènech paraire, fent moltes operacions, ço que permet suposar que Joan Domènech es trobava en molt bona posició econòmica (en quant a Don Alvar per la seva importància no és estrany que sovint hagi d'atorgar documents notariais), fins ara res més no he trobat relacionat amb la Casa-Gran; per això deia que la meua investigació, solament en part havia estat afortunada; aquest és el document més vell que fins ara he trobat referent a la Casa-Gran.

Continuem sense saber qui la va fer construir, quina va ésser la família que la va habitar per primera vegada; atesa la magnificència de la façana que ha arribat fins nosaltres, suposo que devia haver tingut molta importància. Certament a l'Arxiu de Protocols hi ha innumbrables documents no estudiats encara; també a l'Arxiu Diocesà i al de la Catedral de Girona; ja hem indicat que la Canònica Gironina havia tingut grans possessions a Castelló i precisament la seva casa era situada ben a prop de la Casa-Gran. Queda també l'importantíssim arxiu procedent del comtat d'Empúries actualment propietat del duc de Medinaceli. Hi ha per tant moltíssima documentació per a investigar. Fins ara, però, no he tingut la sort de trobar el document que ens podria donar la solució d'aquest origen desconegut.

Tal vegada la família noble que la posseïa la va vendre a conseqüència de les vicissituds de la guerra civil del temps de Joan II. Els interessos de moltes famílies quedaren aleshores greument perjudicats i moltes canviaren de residència. Sens dubte diferents famílies nobles habitaren en aquells segles medievals a Castelló, capital del comtat d'Empúries. Els Vallgornera, originaris d'aquest lloc tan proper a Castelló residiren algun temps en aquesta vila, on hi consta domiciliat l'any 1474 el cavaller Joan de Vallgornera; també en el mateix any hi residia el cavaller Guillem Ramon de Camps. Els Vilagut, que foren senyors del castell de Sant Mori i que crec que eren originaris del lloc avui anomenat Vilahut, del terme municipal de Pau, també estigueren molt relacionats amb Castelló; i segurament, en temps dels comtes, moltes altres famílies nobles s'hi degueren establir (47 bis). La Casa-Gran degué ésser la primitiva residència d'alguna d'elles; però

(47) bis Per exemple, sabem que a l'any 1410, eren veïns de Castelló o al menys hi residien temporalment, les següents persones del braç militar (segurament n'hi havia d'altres): Bartomeu Aranyó (tal vegada millor "s'Aranyó"), cavaller; Guillem de Cornellà (¿de Fornells?), donzell; Bernat Estruç, donzell; Francesc de Maçanet (o de Massanet) donzell; Gil-Pere de Reixac (o de Rexac; possiblement era de Cadaquers), donzell; Ponç Esquerrer, generós i Jaume Tinter, generós; aquest era aleshores procurador de Bernat de Senestarra, gran magnat del Baix-

fins avui ignorem quina fou la família que primerament la va posseir. El meu estudi m'ha permès conèixer la seva història, amb tot detall, des de l'any 1484. Fins ara, de l'època anterior a aquesta data no en conec enterament res. Amb això, per tant, dono per acabat aquest treball; però crec que pot tenir interès afegir-hi, a manera d'apèndix, algunes pàgines, referents a la personalitat del capità de Joan II, don Alvar de Madrigal, que va tenir destacada actuació a Castelló en un determinat i turbulent període de la seva història. Com ja hem vist, va comprar la Casa-Gran a l'any 1484, i formant part del seu patrimoni va continuar en la seva descendència, fins que el seu rebesnét Jaume de Madrigal "olim" d'Alagó, la va vendre a l'any 1616.

Si l'escut que hi ha damunt la porta principal de la Casa-Gran és posterior, com sembla, a la construcció de la mateixa, podria haver estat el propi de la família Madrigal o tal vegada el de la família Montagut-Vallgornera, que la va posseir des del 1610 fins al 1636? Pel seu mal estat no és possible fer cap afirmació concreta.

Empordà, diu el Dr. Sobrequés, i Procurador del Comtat d'Empúries per la ciutat de Barcelona. (V. Santiago Sobrequés Vidal: "El pretés Parlament de Peralada i la cavalleria del bisbat de Girona en l'inter-regne de 1510-1412") ("Anuario de Estudios Medievales" - Barcelona 1969. págs. 263-264, 269, 326-328 i 336). Aleshores la ciutat de Barcelona tenia hipotecat o empenyorat a favor seu el comtat d'Empúries o les seves rondes (V. F. Monsalvatje: "Los condes de Ampurias vindicados"), per això diu de Bernat de Senesterra, que era Procurador del comtat d'Empúries per la ciutat de Barcelona.

APÈNDIX

EL CAPITÀ DON ALVAR DE MADRIGAL

En definitiva no sabem gran cosa d'aquest personatge, excepció feta de la seva actuació a Castelló i a l'Empordà en determinat període de la seva història.

El Dr. S. Sobrequés i Vidal que en una obra seva, per cert interessantíssima (48) fa esment de don Alvar de Madrigal, em digué, en una atenta lletra del 15 de maig de 1969, que possiblement fou fill de Joan Madrigal, personatge important, segurament d'origen castellà i que degué venir a Catalunya amb el rei Joan II. Pel setembre de 1461, Joan era ja majordom i conseller d'aquest rei, que en aquesta data el va fer procurador del ducat de Noto (Augusta) creat a Sicília a favor del seu fill, el príncep Ferran (el futur Ferran II el Catòlic). Almenys fins el 1468 Joan de Madrigal va quedar-se a Sicília al front d'aquells béns; però feia viatges a Catalunya i actuava d'intermediari del rei amb les autoritats sicilianes. En 1471 fou nomenat conservador del reial patrimoni (49). Sobrequés esmenta també un "Rodrigo de Madrigal", possiblement així mateix fill de Joan (en tal cas seria germà d'Alvar); "Rodrigo" actuava d'agutzil reial a Tarragona, durant la guerra civil.

Segons Zurita (50) el rei Joan II va armar cavaller a Alvar de Madrigal, juntament amb altres, fins al nombre de trenta, després de la batalla de Rubinat, guanyada per les tropes del rei contra les forces catalanes que lluitaven en contra d'ell l'any 1462. Rubinat era aleshores un castell que pertanyia a Joan Aymerich. Si Alvar de Madrigal va ésser armat cavaller en tal ocasió, suposo que devia ésser molt jove (de 20 a 25 anys possiblement) i degueren ésser aquestes les seves primeres armes. I segurament també deu ésser aquesta la primera notícia que tenim d'ell.

(48) V. Santiago Sobrequés: "Jofre VIII de Rocabertí, Señor de Peralada y el ocaso de la Edad Media en el Alto Ampurdán" (Edic. Biblioteca Palacio de Peralada-1955) págs. 113, 121 i 124, nota 12.

(49) Segons el cèlebre cronista Jeroni de Zurita, el rei, a l'any 1478, va enviar a l'esmentat don Joan de Madrigal, juntament amb don Pere de Peguera, a l'illa de Sardenya. (V. "Anales de la Corona de Aragón" - Lib. XX - cap. XVIII).

(50) V. J. de Zurita -ob. cit. Lib. XVII, cap. XLI.

En un document, sense data, però atorgat a Castelló d'Empúries i que en el "Manual" del notari de Castelló, Joan de Sant Climent (51) segueix immediatament a un document datat el dia 11 de gener de 1473, hi consten uns poders atorgats per Macià Collabet (?), habitant de Castelló d'Empúries, al venerable Vicenç Rovirola (?), mercader, ciutadà de Barcelona, per a que aquest pugui acceptar l'arrendament fet i firmat pel venerable Miquel Prats, mercader de dita ciutat, a favor de l'esmentat Macià Collabet (?) i del magnífic Alvar de Madrigal, cavaller, de la comanda del temple, de Castelló o sigui que els béns d'aquesta comanda són objecte de l'esmentat arrendament. És la primera dada per mi coneguda de don Alvar de Madrigal en relació amb la nostra vila de Castelló d'Empúries.

És a l'any 1476 quan comença la seva actuació de caràcter públic a l'Empordà. La nostra terra travessava aleshores una situació crítica.

Els francesos, que ocupaven el Rosselló, a conseqüència d'haver-lo hipotecat el rei Joan II, contra tot dret i en oberta oposició a les Constitucions de Catalunya, al rei de França per tal d'obtenir el seu recolzament en la guerra civil en mala hora començada l'any 1462, amb el pretext de que les treves pactades entre els dos reis, d'Aragó i de França, no eren observades amb la deguda religiositat, ocuparen alguns llocs de l'Empordà. S'hi afegia a això, les bandositats, extremadament violents, que hi havia entre diferents persones i famílies de les principals del país, a les quals no hi era alié Joan Sarriera, a desgrat del seu càrrec de Batlle general de Catalunya i capità de Girona. (52)

A conseqüència de tot aquest desordre, esclataren a Castelló, uns fets violents, a la nit d'un dels darrers dies del mes de maig de l'esmentat any 1476. Domènec Compte (que a l'any 1472 havia preparat la reacció de la vila a favor del rei Joan II) acompanyat pels seus parcials, "adherents", diu l'antiga documentació, va expulsar de la població a diferents veïns i va prendre la vara al procurador d'aquella localitat Mossèn Camps, possiblement per a lliurar la vila als francesos.

En lletra del 29 de maig aquests fets foren posats en coneixement del rei. El 23 de juliol va arribar la notícia de que havien estat prorrogades les treves abans convingudes entre els reis de França

(51) V. "Manual" del notari de Castelló d'Empúries, Joan de Sant Climent (començat el 5 de novembre de 1472; arriba fins a 5 de novembre de 1473. Per a més detalls, a prop aquest document, remet al llibre "notularum" on hi consta data i circumstàncies de dit arrendament.

(52) V. Julián de Chía: "Bandos y bandoleros en Gerona" - vol. III - págs. 208-211.

S. Sobrequés, ob. i lloc citats en la nota 48 i J. de Zurita: "Anales" Lib. XIX. cap. LV.

i Aragó. Això, però, no fou més que lletra morta per part dels francesos, els quals amb l'excusa de que per part dels catalans novament havien estat trencades les treves convingudes, varen tornar a envair l'Empordà indefens, assedegats de venjança i rapinya. Segons notícies posteriors enviades per Joan Sarriera i els Jurats de Girona a les Corts reunides a Barcelona, els francesos s'havien apoderat del lloc de Vilanova de la Muga i l'havien fortificat, sense que els habitants de Castelló haguessin fet res per a evitar-ho, ans el contrari semblaven estar en complicitat amb ells. Trobant-se doncs el país indefens i sense l'empar de ningú, anaven prenent part pels francesos, que es captaven la voluntat de tothom; de continuar les coses aixís, no tardarien en arribar fins a les portes de Girona.

Novament va dirigir-se Sarriera a les autoritats i consellers de Barcelona. En lletra, datada a Girona el 2 d'octubre de 1476, diu que de seguida després d'haver arribat ell a Girona va disposar que aquella nit, marxés a Castelló Alvar de Madrigal, on va arribar, efectivament, el dia següent, entre les set i les vuit del matí; fou rebut amb grans demostracions de joia pels habitants d'aquella vila; explicava també que el revoltós Domènec Compte, quan s'assabentà de la vinguda de Madrigal, en la creença, però que aquest no arribaria tan depressa a la població, va reunir gent per a oposar-se a la seva entrada; però Madrigal el va prendre, així com a un seu germà i altres persones i els va expulsar de la vila; fet que va ocasionar gran impressió als francesos que eren a Vilanova, que s'apressaren a enviar un emissari a Perpinyà en demanda d'auxili. Aquesta és la primera notícia de l'actuació pública d'Alvar de Madrigal a Castelló.

En altra lletra de Sarriera, escrita des de Castelló el 24 d'octubre comunicava a les autoritats de Barcelona que havia arribat per assumptes del reial servei i defensa de la frontera a la vila esmentada, en la que hi ha reunir a "quasi tots els nobles, cavallers i gentils-homens de la província" (és a dir, de la comarca empordanesa) i en aquesta reunió fou deliberat que Joan de Vallgornera anés en comissió a veure el rei per a exposar-li les necessitats ocorrents.

Entretant, les coses de l'Empordà anaven cada dia de mal en pitjor. El dia 6 de desembre d'aquell mateix any, el bisbe Margarit, des del seu castell de La Bisbal, on residia, va enviar una lletra als Jurats de Girona, còpia d'altra que havia rebut del capità de Castelló Alvar de Madrigal, el qual, des de dita vila, li feia saber, com a cosa certa, que havia entrat a l'Empordà un nou contingent de tropes franceses, les quals s'havien hostatjat provisionalment a Vallgornera,

amb el propòsit, segons semblava, de dirigir-se immediatament contra Castelló; després d'explicar la composició d'aquestes forces i de les que ja eren a Pontós i Vilanova de la Muga, acabava manifestant que si no li enviaven socors immediatament no tindria altre remei, rodejat com estava de tants enemics, que fer la pau amb ells i suministrar-los queviures i tot el que necessitessin.

A les Corts de Barcelona, sessió del 12 de desembre, fou llegida altra lletra del mateix Alvar de Madrigal, en la qual deia: "per les companyes (franceses) que tenim en aquesta terra, e per los mals que tots jorns los enemichs fan, tota la terra sta avalotada, es fan tants grans desordres que yo la veig perduda; e molt mes ab la gent darmes que ara sespera (de França) y la que jay es, son tant senyors del camp que no es algun qui gos exir de les portes, sino aquells quis rescaten e los porten totes les vitalles que ells saben demanar. E jo per mon descàrrech stava per a partir a vosaltres, Senyors, e stant per cavalcar, hagué tan gran remor en aquesta vila sobre la mia partida que avui som forçat restar... fins que lo magnífich mossen Rochafort fos tornat". (53 i 53 bis)

Ara cal dir alguna cosa d'un assumpte que va tenir la major importància: tal és la convocatòria a Girona d'un parlament enterament il·legal.

(53) Aquest "magnífich mossén Rochafort (= Rocafort) va ésser el portador d'aquesta lletra a les Corts. Ignorem de qui es tracta. J. de Chía la copia del treball del P. F. fita: "Los Reys de Aragón y la Seu de Girona" sèrie 2.ª pàg. 38. v. J. de Chía, ob. cit. pàgs. 212-228.

(53) bis En quant a l'abús del rescat exigít a les persones que eren fetes presonerés, en un dels manuals del notari de Castelló, Joan de Sant Climent (llibre senyalat amb el n.º 3717 que es conserva a l'Arxiu de Protocols de la Casa de Cultura de Girona) conté documents des de l'any 1474 fins al 1478) hi ha uns interessants documents relatius al rescat del sacerdot Guillem de Jaume ("Jacobi"), llicenciat en Decrets, Hebdomadari de l'Església de Castelló, que fou detingut i fet presoner pels "enemics francesos" (diu) a Vilanova. Per a obtenir la seva llibertat fou obligat a firmar una composició obligant-se a lliurar tres-cents seixanta florins d'or al magnífic Raimon Dossages (o Dossagen?) capità de la gent d'armes del rei de França o a aquella persona que dit capità designés, dintre del terme de trenta dies a comptar des de la data d'aquest document: 20 d'octubre de 1466.

Va intervenir en aquesta qüestió, segurament per a garantir l'acompliment dels pactes convinguts el magnífic senyor Alvar ("Alverius" diu el text llatí) de Madrigal, president i procurador general del comtat d'Empúries per l'inclit senyor Infant Comte d'Empúries; davant d'ell, Guillem de Jaume va convenir i prometre que, dintre el termini esmentat, faria lliurament de la indicada quantitat, obligant la seva persona i béns, que quedarien a disposició del magnífic Alvar de Madrigal, en cas d'incompliment. Fou lliurat al capità francès un document signat per Guillem de Jaume en el que tals condicions hi constaven. Va oferir com a fiadors dels tres-cents seixanta florins d'or diferents persones de tota garantia, cadascuna de les quals responia de determinada quantitat fins a completar la suma total de l'important rescat. Tots ells en garantia obliguen les seves persones i béns.

No obstant, en altre document el mateix Guillem de Jaume va declarar la indeminitat dels predits fiadors sobre tal fiança, del tal manera que, sense cap dany ni despesa per a ells, l'atorgant satisfaria, dintre del terme acordat, al magnífic Raimon Dossages, (o Dossagen) (?) o

Diu l'historiador J. de Chía que sobre aquest punt consta molt poca cosa a l'arxiu municipal de la ciutat de Girona i que per aquesta raó segueix les actes i memòries del Dr. Andreu Alfonsello, canonge de la seu de Girona, publicades pel Rnt. P. Fidel Fita en el seu treball: "Los Reys de Aragón y la Seu de Girona". El Dr. S. Sobrequés parla també d'aquets acte revolucionari en el seu treball ja esmentat en la nota 48.

Joan Sarriera, en nom del rei, interpretant a la seva manera unes instruccions que Joan II havia donat a Joan de Vallgornera, enviat, com ja hem dit, pels empordanesos al rei per a donar-li compte de la difícil situació en que es trobaven, va convocar a parlament els tres braços de la "provincia" (se refereix a les terres gironines o sigui de la diòcesi de Girona, per tant l'Empordà comprès) amb la finalitat de tractar de la defensa i salvació de la mateixa. La convocatòria va ésser feta per al dia 8 de gener de l'any 1477. Reunit aquest parlament, varen procedir immediatament al cobrament de les "generalitats" davant de l'estupor i la indignació del restant del país. Les autoritats barcelonines qualificaren al parlament de Girona de "monstruum in natura", acusaren als empordanesos de separatistes i acudiren al rei, que, a desgrat d'haver estat ell mateix qui en gran part els havia animat a prendre tal actitud, es va veure obligat a desautoritzar el parlament de Girona. "Valgornera no nos comprendué bé", va dir.

Trobant-se reunits als claustres de la catedral de Girona, va presentar-se davant de l'assemblea el bisbe de Vic, amb lletres de la infanta Joana, filla i aleshores actuant com a lloc-tinent del rei són pare, declarant il·legal com en efecte ho era, aquell parlament i ordenant que immediatament es disolgués. El rei, des del poble d'Anyon (actual prov. de Saragossa) on es trobava, el 14 de gener va adreçar a les corts una lletra en el que negava rodonament el fet de que hagués donat llicència per a convocar l'esmentat parlament i tampoc, per tant, per a apoderar-se dels fons de la Generalitat existent en les terres

a qui ell volgués aquells tres-cents seixanta florins d'or o del contrari es posaria dintre del mateix temps en poder del magnífic Alvar (Alverii) de Madrigal, obligant en compliment de tot això tots els seus béns i rèdits dels seus beneficis en qualsevol lloc on fossin, així com també els béns procedents de tota l'herència del seu difunt pare Francesc de Jaume ("Jacobi"), ço es: cases, camps, boscos i altres propietats i béns de l'esmentada herència.

Als 27 de febrer de 1477, en altre document hi consta que les obligacions dels fiadors abans esmentades foren cancel·lades i anul·lades per la voluntat del magnífic "Alverii" de Madrigal, president i procurador del comtat d'Empúries. Es de suposar que el rescat ja devia ésser pagat. Es un exemple de com les tropes franceses invasores s'apoderaven de les persones del país, per respectables que fossin, com en el cas d'aquest eclesiàstic adscrit a l'església de Santa Maria de Castelló, i els exigien un quantios rescat.

gironines, tal com ho havien fet; i per a provar que no havia estat aquesta la seva intenció va assegurar que en la mateixa data escrivia al bisbe, al capítol de la catedral, a Sarriera, a Madrigal, als jurats i a altres corporacions, manant-los que s'abstinguessin de tals "novitats". La qüestió va durar des del gener fins a mitjans de març de 1477 i va servir per posar de manifest la gravetat de la situació.

Els "consellers" de Girona escrigueren al primogènit una lletra molt llarga, el dia 3 de febrer, explicant-li tot ço que s'havia esdevingut, dintre i fora de la ciutat; especialment li donaren compte de l'ocupació de les rendes de la Generalitat i de l'empresonament dels seus col·lectors, fets portats a cap per Joan Sarriera i Alvar de Madrigal amb l'excusa de que feien totes aquestes coses amb permís i llicència del rei. Així mateix en un "Memorial" de 17 capítols enviat per les Corts al sobirà hi era explicada la història del parlament gironí; hom insistia sobre la seva illegal constitució i sobre la punible apropiació de les rendes de la Generalitat, portada a cap per Joan Sarriera en la vegueria de Girona i per Alvar de Madrigal en el comtat d'Empúries. Referint-se a aquest darrer hom pot llegir en dit "Memorial": "en quant lo dit mossèn Alvaro, adherent en aquesta matèria de mossèn Sarriera tots tiren en ocupar-se a fer lur voluntat dels drets e pecunies del General en aquelles parts". I per a acabar afegien els redactors de tal document, que calia que el rei sabés que "Alvaro de Madrigal" havia pres 250 o 300 lliures pertanyents a la Generalitat, empresonant a tots els col·lectors depenents de la mateixa i demés els havia obligat a que li passessin comptes com si fos diputat.

El rei, en una seva lletra del 14 de febrer, adreçada al bisbe de Girona, Sarriera, Madrigal i als prelats, barons i altres persones dels tres estaments residents a l'Empordà, va ordenar-los que s'abstinguessin de tornar-se a reunir, restituïssin totes les coses a llur anterior estat i finalment que possessin en llibertat els col·lectors de les rendes del General presos a Girona i a Castelló. Afegia que en representació seva enviava per a la defensa de l'Empordà al seu illustre nét l'infant don Felip (era un fill natural del príncep don Carles de Viana) amb cent llances pagades per a dos mesos.

Els francesos que des dels darrers dies de l'any 1476 i els primers del 1477 s'havien mantingut a l'expectativa, contentant-se amb la pacífica possessió dels pobles de que s'havien apoderat, a mitjans de febrer tornaren a prendre l'ofensiva amb l'auxili de majors forces que arribaren de l'altra part de la frontera. No obstant, els Jurats de Girona, el dia 28 de febrer, escrigueren novament al rei manifestant-li

que els francesos se n'havien tornat al Rosselló i que a l'Empordà no hi quedaven "mes que alguns ladrons", en poc nombre, instal·lats a Vilanova, Pontós i altres llocs de poca importància.

En altra lletra del 15 de març escrita per dits Jurats, al rei i al primogènit, sens dubte, diu J. de Chía, per a defugir el compromís que havien adquirit de reclutar gent per a oposar-se als francesos, donaren a entendre que no era de rigorosa necessitat el servei de 150 cavalls, perquè, deien, que els francesos s'havien allunyat d'aquí doncs estaven ocupats en l'assumpte de l'anexió del ducat de Borgonya. Insistien en ponderar, com ja havien fet altres vegades, els greus perjudicis que ocasionaven les bandositats existents entre els naturals del país.

A desgrat d'aquest optimisme, un contingent francès de 1.200 homes va creuar l'Empordà, va passar junt a Girona i va arribar fins a Caldes de Malavella, fent tota classe de malvestats. Els jurats de Girona, en lletra del 22 de març adreçada al primogènit don Ferran, referint-se a aquests fets, li exposaven els grans danys que seguien fent els francesos amb les seves contínues incursions pel país, del tot indefens, fins al punt, remarcaven, que havien pogut arribar fins a dues llegües de la ciutat sense trobar cap contrari. Li exposaren també el cas particular en què se trobava Alvar de Madrigal, el qual per a poder atendre a la defensa de Castelló, havia hagut de fer molt importants despeses, l'import de les quals no volien els diputats que fos satisfet a càrrec a les rendes del General. A la mateixa data, els "consellers" de Barcelona escrivien al rei donant-li comte de "com ara novament mossèn Alvaro de Madrigal, qui té Castelló, violentment se ha ocupades les pecunies del General, qui eren en dita vila en mans dels collectors. E a tramés a dir a tots els collectors dels lochs circumvehins que li trameten totes les pecunies que cullen de dit General, sino quels correrà com si eren francesos".

Pel que veiem hi havia una penúria espantosa de diners i com que les despeses eren molt grosses, la defensa esdevenia impossible. Fou aquesta la causa de totes les illegalitats i malifetes de les que tothom es planiya. J. de Chía censura durament al capità Alvar de Madrigal i si bé no hi ha dubte que va cometre alguns actes de violència dignes de blasme, tampoc el referit historiador em sembla enterament equànim; ell mateix acaba d'esmentar la lletra dels jurats de Girona en la que parlen de les grans dificultats amb que lluitava per a poder portar a cap la defensa de l'Empordà que tenia encomanada i per a la qual havia hagut d'anticipar diners seus.

Assetjat el castell de Pontós per les tropes de que disposava l'infant don Felip, que s'havia situat a Figueres, l'esmentat castell, a mitjans de juny d'aquell any 1477, fou voluntàriament evaquat mitjançant el lliurament de 775 florins (en realitat remarca Chía foren 800) segons pacte convingut amb les forces que l'ocupaven. El castell fou retornat al seu llegítim senyor Ramon de Sagarriga (54). Sembla que des d'aleshores hi hagué una major tranquil·litat a l'Empordà.

El dia 19 de març de l'any 1477, don Alvar de Madrigal, cavaller, president i procurador general del comtat d'Empúries, és nomenat àrbitre, juntament amb altres dues persones, per a dirimir les qüestions que hi havia entre Pere Ferrer, del lloc de Vilanova de la Muga i el seu germà Antoni Ferrer, del lloc de Torroella de Fluvià, fills tots dos de Joan Ferrer, d'aquest darrer lloc. (55)

Alvar de Madrigal, a la seva condició de capità de les tropes del rei Joan II, hi unia el càrrec importantíssim de president i procurador general del comtat d'Empúries, en nom i representació del comte d'Empúries que ho era aleshores l'infant Enric, nebot carnal del sobirà. Sens dubte en aquell temps don Alvar de Madrigal era el personatge més important i més influent de Castelló i de tot el comtat d'Empúries.

Davant del mateix notari i idèntic Manual, esmentat en la nota 55, hi trobo nombroses èpoques datades a Castelló d'Empúries, el dia 24 d'abril de l'esmentat any 1477, firmades per diferents persones, entre elles Miquel d'Armendaris, cavaller, de l'exèrcit del senyor rei; Berenguer Palater, "genetarius" és a dir "genet" o sigui militar de cavalleria de dit exèrcit i molts altres, a favor del magnífic senyor don Alvar de Madrigal, cavaller, president i procurador general en la vila de Castelló d'Empúries i en tot el comtat per l'Il·lustre senyor infant don Enric d'Aragó, comte d'Empúries, a favor del qual reconeixen: el primer, haver rebut vint lliures barceloneses, en satisfacció del sou que li era degut pels serveis prestats des del passat mes de desembre fins a la data dalt expressada. El segon reconeix haver rebut quinze lliures i onze sous barcelonesos per a completar la soldada que li era deguda també des del prop-passat desembre fins al dia de la data. El mateix reconeixen els firmants de les altres nombroses èpoques; el sou sempre és degut, totalment o en part, des del desembre de l'any 1476 fins al 24 d'abril de 1477, data de tots aquests documents i sempre per serveis prestats de caràcter militar.

(54) V. J. de Chía, ob. cit. pàgs. 231-254 i S. Sobrequés, obra i lloc citats en la nota 48.

(55) V. Manual del notari de Castelló, Joan de Climent, començat el dia 15 de març de 1476 i acabat el 15 d'octubre de 1478.

Altra època de caràcter idèntic porta la data del 23 de maig del mateix any 1477; es refereix al servei militar de dos "genets" i correspon als mesos que van des del desembre de 1476 fins a darrer d'abril de 1477. Altres èpoques també d'igual contingut i corresponents al mateix període porten les dates de 21 de juny i 13 de juliol de 1477.

Encara més endavant trobem documents de caràcter semblant i que proven que els sous deguts eren pagats amb considerable retràs. El dia 2 de juny del 1478 (56) Pere Lombard, "genetarius" reconeix a Castelló d'Empúries haver rebut del noble don Alvar de Madrigal 17 lliures barceloneses en compliment d'aquelles 30 que acreditava "pro uno geneto", és a dir, per un genet, a raó de sis lliures mensuals; eren el sou d'un genet en aquell temps.

El 4 de juliol del mateix any 1478, Pere Joher, "genetarius" de la vila de Roses reconeix haver rebut 26 lliures en compliment de les 36 que acreditava pel servei de cinc mesos a raó de sis lliures mensuals.

El 23 de juliol del mateix any 1478 fou el cavaller Alvar de Storga (= d'Astorga), cavaller "miles" de l'exèrcit del rei el que va reconèixer a don Alvar de Madrigal haver rebut d'ell 20 lliures que li restaven per a completar les 30 lliures que acreditava pel sou d'un "genet" ("pro uno geneto") fins al mes d'abril de 1477 inclusiu, a raó, com tots els altres abans esmentats, de sis lliures mensuals. Segurament aquells cinc mesos foren d'intens servei i per falta de numerari varen quedar pendents de pagament nombroses quantitats que, posteriorment, foren fetes efectives.

Els documents que segueixen són un exemple del procediment expeditiu que utilitzava don Alvar per a disposar del diner que necessitava.

El dia 7 de maig de 1478, a Castelló d'Empúries, el noble don Alvar de Madrigal, president i procurador general de la vila de Castelló i del comtat d'Empúries, confessa haver retingut 190 lliures, 16 sous i 9 diners, barcelonesos, dels emoluments de la collecta del dret de la "bolla" corresponent a la "terça" del desembre de l'any 1477. Per raó de dita quantitat firma l'època corresponent a favor del venerable Antígon Vidal, mercader de dita vila de Castelló d'Empúries, "collector" que fou del dit dret de la "bolla de plom" i "segell de cera" de dita vila. (57)

(56) V. Llibre "notularum" (o sigui de "Notes") 7è de dit notari de Castelló Joan de Sant Climent (des de l'any 1478 al 1481).

(57) V. el "Manual" 9è de l'esmentat notari, citat en la nota 55. Aquest document es troba repetit en el Llibre 7è "Notularum" de dit notari.

En la mateixa data del document comentat anteriorment, firma també altra època a favor del venerable Joan Miró, altre dels col·lectors dels esmentats drets (es tracta per tant d'uns impostos). Confessa don Alvar que per la seva autoritat va apoderar-se de 80 lliures i 5 sous barcelonesos que va retenir-se firmant en reconeixement d'aquest fet el present document.

El 9 d'octubre del mateix any 1478, reconeix al ja esmentat Joan Miró, que com ja hem dit era un dels "col·lectors" de la "bolla de plom" i "segell de cera" de dita vila, que per la seva pròpia autoritat va prendre i rebre en les seves pròpies mans altres 18 lliures, 10 sous i 3 diners barcelonesos; aquesta quantitat la va obtenir i rebre de determinades persones que les devien; n'eren "debitores" (=deutors) tal com constava en el llibre de la pròpia collecta (58).

El sistema que seguia és ben clar: necessitava diners i no n'hi enviaven i aleshores, fent un abús d'autoritat, s'apoderava dels impostos ja fossin del "General", com hem vist abans, çó que va provocar fortes protestes; ja de la vila de Castelló i comtat d'Empúries; això sí firmava l'època corresponent per a que les persones de les quals s'havia apoderat d'aquestes quantitats, poguessin acreditar aquest fet i recuperar-les quan fos possible.

Com ja he fet notar, evaquat el castell de Pontós per les forces invasores, a mitjans de juny de 1477, des d'aleshores hi hagué una major tranquil·litat a l'Empordà; sembla que la guerra va donar-se per virtualment acabada.

El 25 de desembre del mateix any 1477 foren solemnement publicades a Girona les treves novament convingudes entre els reis de França i Aragó; així ho havia comunicat el rei Joan II, des de Barcelona, en una lletra datada el 12 de desembre i adreçada a l'infant Felip, qui la va transmetre als jurats de Girona, des de Torroella de Montgrí, el 24 del mateix mes.

En unes instruccions enviades pel rei Joan el 23 d'abril de 1478, des del monestir de Sant Jeroni de la Murtra, a "en Pi", oficial de la seva tresoreria i procurador de Torroella de Montgrí li recomanava diferents encàrrecs i entre ells aquest que m'ha cridat fortament l'atenció: li ordena que, obrant conjuntament amb Alvar de Madrigal i García de Saldívar, procurassin prendre els que s'havien fet forts a l'Armentera "e haguts —diu— los penjaran tots", sota pena de la vida en cas d'incompliment, per tal que aquests actes de rigor

(58) Aquest document consta repetit en el llibre 7è "Notularum" esmentat en la nota anterior.

servissin de càstic per als culpables i de terror i exemple per als altres. J. de Chía diu que no consta què s'havia esdevingut a l'Armentera, que expliqués una disposició tan rigorosa per part del sobirà.

Ordenava també que don Alvar de Madrigal, per aquesta sola vegada, reclutés deu cavalls; però sense tocar les rendes del "General"; devia estar segur, com aixís li ho prometia el rei, sota la seva reial paraula, que li seria abonat el sou d'aquells, per terme d'una mesada.

Joan II va morir pel mes de gener de 1479. El nou rei Ferran II, acabada la guerra contra França, va fer publicar a Barcelona, el dia 6 de setembre i a Girona el dia 11 del mateix mes, de l'any esmentat, un anunci donant compte de que la pau havia estat acordada. El rei Ferran aleshores va expedir des de Barcelona una reial ordre suprimint les capitànies, en totes les ciutats, viles i llocs on n'hi hagués. En virtut d'aquesta disposició, Joan Sarriera va renunciar al comandament de la de Girona, posant-la en mans dels jurats i passant ell a ocupar el seu càrrec vitalici de batlle general de Catalunya (59).

Degué ésser aleshores que també va cessar Alvar de Madrigal en la seva capitania de Castelló i de l'Empordà, si com és probable encara l'exercia. Però va continuar residint a Castelló, doncs com hem vist actuava com a president i procurador general de la vila de Castelló i del comtat d'Empúries en nom i representació de l'infant Enric, comte d'Empúries.

Tenim notícies de que seguia en aquest càrrec en els anys 1482 i 1483,

L'historiador Zurita, (60) diu que a les Corts convocades pel rei a Tarazona en els primers mesos de l'any 1484 hi va assistir don Alvar de Madrigal.

El dia 8 de gener de 1484 va comprar tres camps: dos d'ells, un de tres vessanes i un altre de quatre, pertanyien a Pere Vila, hortolà de la vila de Castelló d'Empúries; l'altre d'extensió dues vessanes, o a prop d'elles, a Pere Aymar, alias Narbona, jornaler de dita vila, i a Bartomeua, muller seva, filla de Guillem Narbona, fuster que fou de l'esmentada vila. Tots ells es trobaven situats en terme de la parròquia de Sant Julià de Fortià, lloc anomenat "Starriola" (=Estarriola). Es tractava de peces de terra immediates a l'important "Cortal" de don Alvar i collindants amb ell. Procurava doncs arrodo-

(59) V. J. de Chía, ob. cit. pàgs. 255-263; 268-269 i 283.

(60) Llibre XX - capítol LVI.

nir-lo. No he pogut posar en clar quan va adquirir aquesta heretat, ni a qui havia pertanescut abans d'ell. (61)

El 26 d'octubre del mateix any 1484, com ja hem explicat, va comprar la Casa-Gran. Si aquesta conservava encara aleshores, com és probable, el seu antic esplendor, possiblement va esdevenir la seva senyorial residència.

Amb posterioritat a aquests documents no he trobat cap altra notícia referent a don Alvar. Ignoro per tant quan i on va morir; però sí em consta que la Casa-Gran, el Cortal dit de "don Alvar" amb totes les seves pertinences i algunes altres peces de terra de menor importància varen continuar en poder dels seus descendents fins a l'any 1610 en què foren venudes a Pere de Montagut i Vallgornera, donzell. Tot aquest patrimoni va ésser adquirit l'any 1636 pel senyor Joan Gorgot, de Figueres.

Amb el temps, la memòria de don Alvar, que va tenir tan destacada actuació a Castelló, en el darrer quart del segle XV, concretament des de l'any 1476, va caure en l'oblit més absolut; quan menys no tinc notícia de que la seva personalitat sigui coneguda per ningú a Castelló, ni que hagi deixat cap record. Les que sens dubte foren les dues finques més importants del seu patrimoni a Castelló: la Casa-Gran i el Cortal que encara a principis del s. XVII era anomenat "Cortal de don Alvar" no han conservat per res el seu nom. Ha subsistit encara el de la família Gorgot que va continuar en possessió d'aquelles terres fins a darrers del s. XIX o principis de l'actual. Des de temps que ja podem considerar immemorial és conegut pel "Mas d'en Gorgot" o "a can Gorgot". El nom de don Alvar és totalment oblidat, és enterament desconegut. Així passen totes les coses d'aquest món.

Girona, 8 de juny de 1973.

(61) Aquest document i alguns altres dels anys anteriors, en què també hi figura don Alvar, es troben en el "Liber Notularum" n.º 8, del notari de Castelló, Joan de Sant Climent (període del 30 d'agost de 1481 fins al 30 d'abril de 1484).